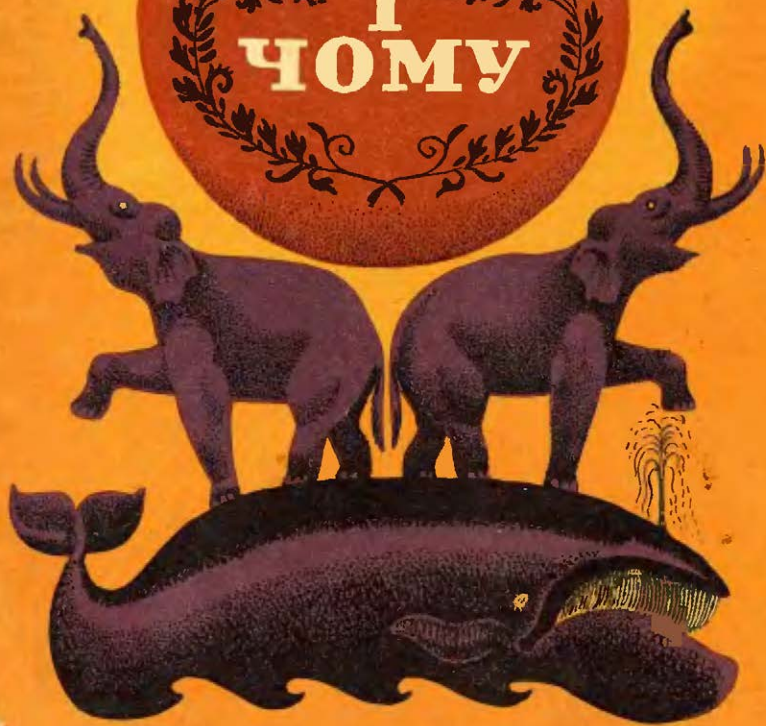

Редьярд Кіплінг

ЯК
і
ЧОМУ

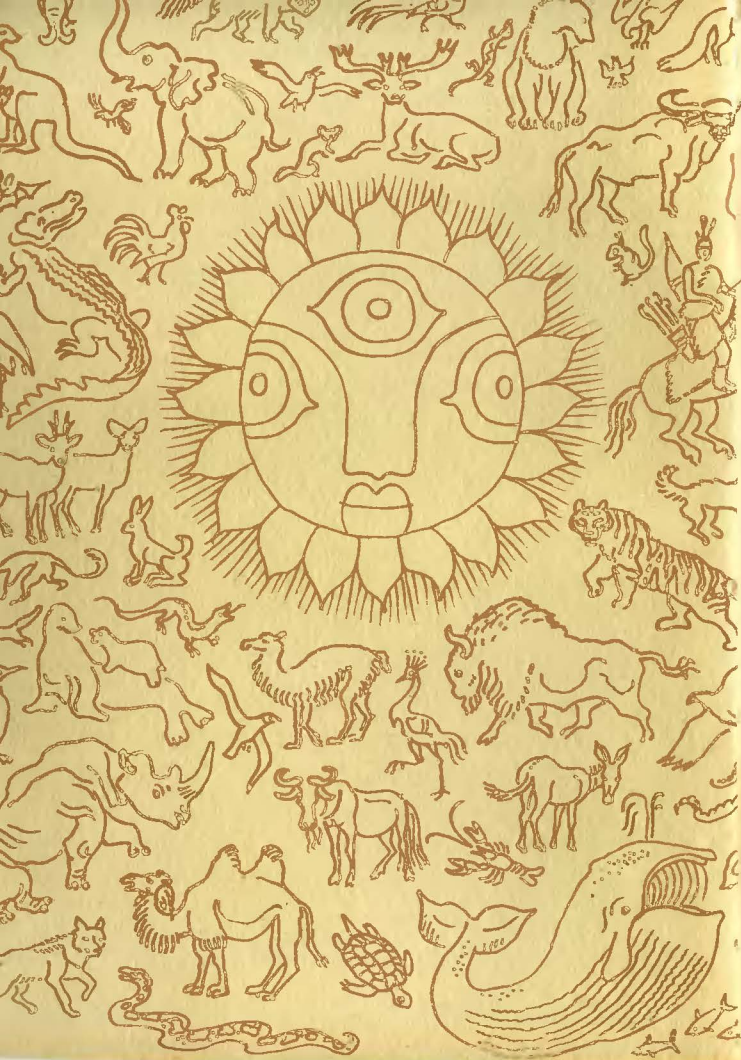

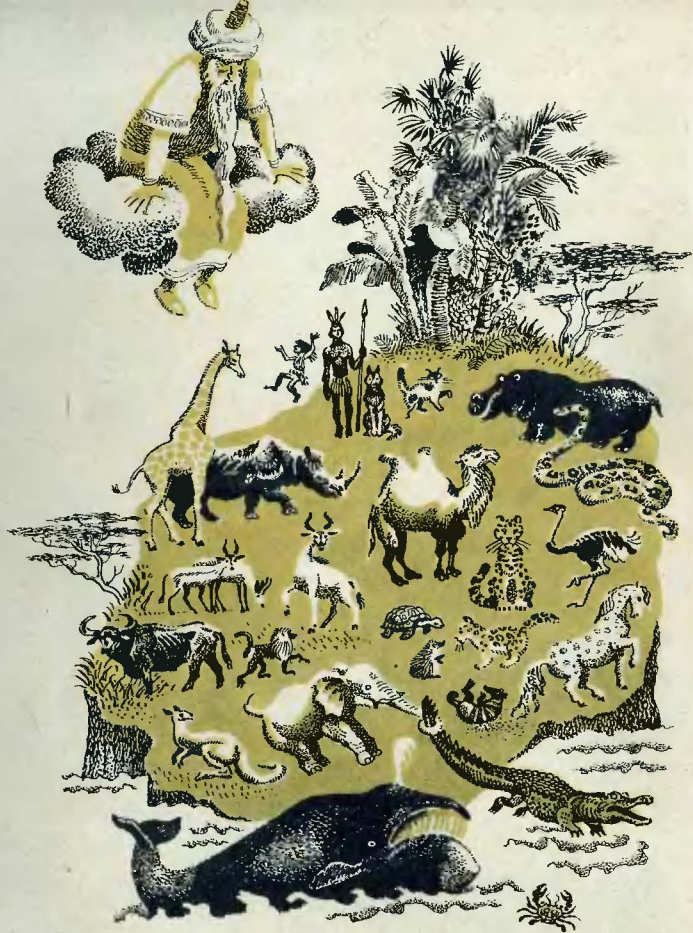
БІБЛІОТЕЧНА СЕРІЯ

Редьярд Кіплінг

ЯК І ЧОМУ

Редьярд Кіплінг

ЯК і ЧОМУ

казки

Для молодшого
шкільного
віку

Малюнки
СЕРГІЯ АРТЮШЕНКА

Переклад з англійської
ЛЕОНІДА СОЛОНЬКА

Київ «Веселка» 1984

С умными и добрыми,
наивными и коварными обитателями
индийских джунглей, африканских саванн,
Аравийской пустыни, морей и рек Африки
и юга Азии знакомит книга сказок
известного английского писателя и путешественника
Редьярда Киплинга (1865—1936).

Он очень хорошо знал жизнь далеких от нас
стран, умел захватывающе описывать ее.
Его знаменитая книжка рассказов «Маугли»
о приключениях индийского мальчика,
выросшего среди диких лесных зверей,
давно полюбилась детям во всем мире.
Эти сказки перевел Леонид Солонько —
писатель, участник Великой Отечественной войны,
который подарил украинским читателям
много замечательных книг
английских авторов.

ЧОМУ В КИТА ТАКА ГОРЛЯНКА

Колись у морі, серденько моє, жив собі Кит, і він їв рибу. Ів він скумбрію, ставриду, оселедці, паламиду, скатів, крабів, і бичків, і міног, і судачків, окунів коваїв горбатих, часом і акул зубатих, камбалу, кету, севрюгу, і мурену, і білугу, і горбушу, й осетрів, і вертих-в'юнких вугрів. Всіх риб, які тільки стрічалися в усьому-всенькому морі, він хапав і ковтав — ось так! І от нарешті геть на все море залишилася лише одна маленька рибка, і то була мала Хитрунка Рибка, і плавала вона за правим китовим вухом, так що Кит не міг її спіймати. Тоді Кит зіп'явся на хвіст і сказав:

— Я голодний!

А мала Хитрунка Рибка озвалася хитрим голосом:

— О благородний, великодушний звіре з родини Китових, чи не траплялося тобі куштувати Людини?

— Ні,— відповів Кит.— А яка вона?
— Смачна,— сказала мала Хитрунка Рибка.— Смачна, тільки йоржиста.
— То знайди мені кілька штук,— наказав Кит і, махнувши хвостом, спінив усе море.

— Для початку стане й однієї,— сказала Хитрунка Рибка.— Якщо ти попливеш до п'ятдесятого градуса північної широти й сорокового градуса західної довготи (це така чаклунська примова), там, якраз посеред моря, на плоту, ти побачиш Моряка з розбитого корабля, а на ньому тільки й одягу, що сині полотняні штани та підтяжки (не забувай про підтяжки, моє серденько!), а в руках у нього складаний ніж, а сам він, скажу тобі щиро, надивовижу мудрий та винахідливий чоловік.

Отож Кит помчав, що було сили, до п'ятдесятого градуса північної широти та сорокового градуса західної довготи, і там, якраз посеред моря, на плоту, побачив одного й самого-самісінького Моряка з розбитого корабля, а на ньому тільки й одягу, що сині полотняні штани (не забувай же про підтяжки, моє серденько!), а в руках у нього складаний ніж, і той Моряк бовтав у воді ногами. (Йому мама дозволяла бовтати у воді ногами, а то б він ніколи цього не робив, через те що був надивовижу мудрий і винахідливий чоловік.)

Отут Кит роззявив свою пащу — ширше, ширше, а далі ще ширше, аж мало не до хвоста, та й проковтнув Моряка з розбитого корабля разом з плотом, на якому той сидів, разом з його синіми полотняними штанами, разом з підтяжками (про які не можна забувати!) і з великим складаним ножем. Він послав усе це одним-єдиним ковтком у своє тепле, темне, глибоке черво, а тоді плямкнув губами — ось так! — і тричі крутнувся на своєму хвості.

Та тільки-но Моряк, надивовижу мудрий і винахідливий чоловік, опинився в теплому, темному глибокому китовому череві, він почав там стрибати

скакати, потім танцювати, далі взявся гупати і що-сили тупати, потім кричати, жалісно зітхати, ди́ко верещати, вовком завивати, брикавсь, мов коняка, гавкав, мов собака, потім сідав, потім лягав, брався співати, потім гарчати, потім ревіти, кулаками бити, бігав, штовхався, навіть... кусався, падав, вставав і знов починав проробляти все спочатку, аж поки той Кит відчув себе погано і змучився як слід. (А про підтяжки ти пам'ятаєш?)

Отоді вже Кит і сказав Хитрунці Рибці:

— Ця людина страшенно йоржиста, і від неї на мене напала гикавка. Що ж я маю робити?

— Накажи їй вилізти геть,— порадила Хитрунка Рибка.

І Кит гукнув у власне черево до Моряка з розбитого корабля:

— Виходь на волю та поведься пристойно. На мене напала гикавка.

— Е, ні!— відповів Моряк.— Ти хочеш так, а я інак. Одвези мене до рідних берегів, до білих скель Альбіону¹, а там я вже подумаю, виходити мені чи ні.

І він узявся гицати ще дужче у теплому, темному, глибокому китовому череві.

— Краще одвези його додому,— порадила Китові Хитрунка Рибка.— Я ж застерігала тебе, що це навидивовижу мудрий і винахідливий чоловік.

І Кит поплив, поплив і поплив, працюючи плавцями та хвостом так швидко, як тільки дозволяла йому гикавка. І ось нарешті він побачив рідні береги Моряка та білі скелі Альбіону, й вискочив до половини на прибережну мілину, й роззявив свою пащу — ширше, ширше, а далі ще ширше й сказав:

— Тут пересадка на Вінчестер, Ашуело, Нашуа, Кін та станції по дорозі на Фітчбург.

І тільки він сказав Фітч..., як Моряк вийшов із

його пащі. Та поки Кит плив, Моряк, що справді був навидивовижу мудрий і винахідливий чоловік, узяв свій великий складаний ніж, поколов пліт на паліччя, поскладав те паліччя навхрест і міцно зв'язав його своїми підтяжками (тепер ти знаєш, серденько, чому не можна було забувати про підтяжки!), і, отак зробивши грати, щільно й глибоко загнав їх у китову горлянку, і там вони й застряли! А по тому ще проказав двовірша, якого, серденько, може, тобі не доводилось чути, так от послухай:

Я всадив тобі в горлянку грати,
Щоб не міг ти вже людей ковтати!

Бо Моряк був до того ж ір-лан-дець!

І ступив він на прибережну рінь, і подався додому, до рідної мами, яка дозволяла йому бовтати у воді ногами. А згодом він одружився та й зажив щасливо. І Кит так само. Але від того дня, як йому в горлянці поставили грати, котрих він не міг ні ви-кашляти, ні проковтнути, Кит уже не їв нічого, крім дуже, дуже дрібної рибки.

Ось чому теперішні кити ніколи не ковтають ані дорослих людей, ані малих дітей.

А ота мала Хитрунка Рибка втекла і сховалася в мулі під порогом екватора. Вона боялася, що, може, Кит розгнівався на неї.

Моряк забрав додому свій великий складаний ніж. Він зійшов на берег у своїх синіх полотняних штанах. Але підтяжок, звісно, на ньому не було, бо ними він зв'язав грати.

Тут і кінець оцій казочці.

Якщо у вікнах каюти
Зелена пітьма
І хвилі злітають
До труб;
Якщо валиться в прірву

¹ Старовинна назва Англії.

То ніс, то корма
 І спочинку нікому й нічому нема,
 А слуга, що розносить
 Суп,
 Несподівано падає
 В куб;
 Якщо мама твоя у тривозі
 І у неї голівка болить,
 Якщо няня твоя на підлозі
 Непритомна і хвора лежить;
 Якщо ти неодягнений, босий,
 І голодний, і простоволосий;
 Якщо всім пасажирам
 Скоріше бажається в порт, —
 Значить, ти пропливаєш
 (Ти вже й сам, певно, знаєш!)
 Сорок вест
 (Пам'ятаєш?)
 І п'ятдесят
 Норд¹.

¹ Сорок вест і п'ятдесят норд — тобто сорок градусів західної довготи і п'ятдесят градусів північної широти, про які мовиться у казці. Не забудьте розшукати це місце на географічній карті!

СЛОНЕНЯ

В далекі й давноминулі часи, моє серденько, Слон зовсім не мав хобота. У нього був лише пухкенький землісто-чорний ніс, завбільшки з добрий черевик.

Він міг ним крутити в різні боки, але не міг нічого підняти чи взяти.

Та ось народився ще один Слон. І це вже був інший Слон, маленький Слоник великого Слона, коротше кажучи — Слоненя, в якого цікавість була просто-таки невситима, а це означає, що воно чіплялося до кожного з безліччю надзвичайно ввічливих запитань.

І жило це Слоненя в Африці, й цілу Африку воно заповнило своєю невситимою і надзвичайною ввічливою цікавістю.

Питало Слоненя свою довгоногоу тітку Страуси-ху, чому в неї пера ростуть саме на хвості, і довго-

нога тітка Страусиха штурхала його за це своєю твердою-твердою кігтистою ногою.

Питало Слоення свого довготелесого дядька Жирафа, чому в нього шкіра вся в плямах, і довготелесий дядько Жираф брикав його своїм міцним-міцним копитом.

І все ж Слоення було сповнене своєї невситимості цікавості!

І все ж воно так і сипало безліччю своїх надзвичайно ввічливих запитань!

Питало воно свою товсту тітку Гіпопотамиху, чому в неї червоні очі, і товста тітка Гіпопотамиха стусала його своєю широкою-широкою ратицею.

Питало воно свого волохатого дядька Павіана, чому дині мають саме такий смак, і волохатий дядько Павіан давав йому ляпаса своєю волохатою лапою.

І все ж такі Слоення було сповнене своєї невситимості цікавості!

І все ж воно так і сипало безліччю своїх надзвичайно ввічливих запитань!

Слоення питало всіх і про все, що воно тільки бачило, чуло, відчувало, нюхало чи до чого торкалось,— і всі дядьки й тітки неодмінно били й стусали його.

І все ж такі Слоення було сповнене своєї невситимості цікавості!

І все ж воно так і сипало безліччю своїх надзвичайно ввічливих запитань!

Одного чудового ранку, в самісінький розпал весняного свята Рівнодення, невситимо цікаве Слоення вигадало нове цікаве для нього запитання, з яким воно раніше ні до кого не зверталось. Воно запитало:

— А що Крокодил їсть на обід?

І всі в один голос грізно гукнули:

— Цить!

Й одразу ж усі разом дали йому доброго чосу.

А коли його перестали шльопати, Слоення пішло собі геть.

І прийшло воно до пташки Колоколо, що сиділа на колочому, як глід, кущі, що звався кущем Пожди-трохи-не-спіши, та й пожалілось:

— Мій тато відшльопав мене, і моя мама відшльопала мене, і всі мої тітки й дядьки відшльопали мене за мою невситиму цікавість. І все ж таки я хочу знати, що Крокодил їсть на обід?

І пташка Колоколо просюркотіла йому співчутливо-сумовитим голоском:

— Іди до величезної брудно-зеленої, мулко-грузької річки Лімпопо, береги якої геть поросли деревами, що нищать лихоманку,— там ти дізнаєшся.

Наступного ж ранку, коли скінчилося весняне свято Рівнодення, бо зрештою все на світі має кінець, невситимо цікаве Слоення взяло з собою сто фунтів бананів (таких дрібненьких, у червоній шкуринці), сто фунтів цукрової тростини (такої довгої, з рожевою корою), сімнадцять днів (зеленкуватих і хрустких) і сказало всім своїм дорогим родичам:

— Ну, прощайте! Піду я до величезної брудно-зеленої, мулко-грузької річки Лімпопо, береги якої геть поросли деревами, що нищать лихоманку, і там дізнаюся, що ж Крокодил їсть на обід.

І всі родичі знов його добре відшльопали «на щастя», хоч Слоення дуже чемно просило їх припинити свої побажання.

З тим воно й пішло.

І хоч воно трохи сердилось, але нітрішечки не дивувалось.

Воно їло собі дині, гублячи по дорозі лушпайки, бо ще не вміло їх тоді підбирати.

Вийшло Слоення з міста Грехема і прийшло до Кімберлі, а з Кімберлі добулось провінції Кейма, а з провінції Кейма почувало на північний схід та все їло дині, аж поки нарешті вийшло на береги

величезної брудно-зеленої, мулко-грузької річки Лімпопо, геть порослої деревами, що нищать лихоманку, точнісінько так, як йому казала пташка Колоколо.

Але слід тобі знати і добре зятимити, моє серденько, що до цього тижня, дня, години і навіть хвилини це невситимо цікаве Слонення ніколи не бачило Крокодила й не знало, не відало, який він є.

І через те йому робилося аж млосно від його невситимої цікавості.

Перший, хто зустрівся Слоненяті, був Скелястий-Перістий-Удав-Пітон, що обвився навколо скелі.

— Вибачте мені,— якнайчемніше озвалось Слонення,— та чи вам, бува, не траплялося бачити Крокодила у цих чужих мені краях?

— Чи не траплялося мені бачити Крокодила? — перепитав Скелястий-Перістий-Удав-Пітон страшним і зневажливим голосом.— А про що ти ще мене запитаєш?

— Вибачте мені,— повело далі Слонення,— може, ви скажете, що Крокодил їсть на обід?

Тоді Скелястий-Перістий-Удав-Пітон блискавично сповз зі скелі й добряче-таки шмагонував Слонення своїм лускатим-кільчатим хвостом.

— От чудасія,— буркнуло Слонення,— і тато, й мама, і дядько, й тітка, не кажучи вже про мою двоюрідну тітку Гіпопотамиху та двоюрідного дядька Павіана,— всі вже досить лущували мене за мою невситиму цікавість, і, здається, тут мене спіткало те саме.

Отож воно дуже й дуже ввічливо попрощалося зі Скелястим-Перістим-Удавом-Пітоном, допомогло йому знову обкрутитися навколо скелі та й почалапало далі, трохи сердите, але нітрішечки не здивоване, та все собі їло дині, гублячи по дорозі лущайки, бо воно тоді ще не вміло їх підбирати.

Так воно йшло, йшло, аж поки й спіткнулося об щось, що здалося йому просто колодою, і те щось

лежало при самісінькому березі величезної брудно-зеленої, мулко-грузької річки Лімпопо, геть порослої деревами, які нищать лихоманку.

Але то була не колода, моє серденько, то був справжнісінький Крокодил, і Крокодил підморгнув йому одним оком — ось так!

— Пробачте мені,— якнайввічливіше мовило Слонення,— чи вам, бува, не траплялося бачити Крокодила в цих чужих мені краях?

Тоді Крокодил підморгнув і другим оком — ось так! — і витяг половину свого хвоста з річкового мулу.

А Слонення якнайчемніше відступило назад, бо йому не хотілося ще раз бути битим.

— Підійди ближче, маля! — сказав Крокодил.— Чому ти про це питаєш?

— Пробачте мені,— якнайввічливіше мовило Слонення,— але тато вже бив мене, і мама теж била мене, не кажучи вже про довгоногоу тітку Страусиху та довготелесого дядька Жирафа, які ще дужче били мене, але не так, як товста тіточка Гіпопотамиха та волохатий дядько Павіан. Але найдужче вдарив мене щойно Скелястий-Перістий-Удав-Пітон своїм лускатим-кільчатим хвостом. Отож, коли й у вас на думці те саме, то я не хочу, щоб мене знову били.

— Підійди ближче, маля,— сказав Крокодил,— бо я і є Крокодил,— і на доказ того, що він каже правду, Крокодил пустив крокодилячі сльози.

Слоненяті аж серце зайшлося, аж дух забило од Крокодилових слів.

Воно стало навколішки й запитало:

— То ви і є той, кого я так довго шукав? Тоді скажіть мені, будь ласка, що ви їсте на обід?

— Підійди ближче, маля,— сказав Крокодил,— і я скажу тобі тихесенько на вухо.

Слонення наблизило свою голову до зубастої-ікластої Крокодилової пащі, а Крокодил — хап! —

та й ухопив його за ніс, який до того тижня, дня, години і навіть хвилини був справді не більший за добрячий черевик, тільки набагато корисніший.

— Я гадаю,— сказав Крокодил, і сказав він це крізь зуби — ось так:— Я га-да-ю, що сьо-го-дні почну свій о-бід з Сло-не-ня-ти!

Отут, моє серденько, Слонення уже справді розсердилося і закричало собі в ніс — ось так:

— Буздить бе-бене, бе-бені бо-о-о-лячхе!

Тоді Скелястий-Перістий-Удав-Пітон сповз зі скелі й сказав:

— Мій юний друже, коли ти одразу ж, негайно, цієї ж миті не потягнеш з усієї сили, скільки її в тебе є, то я гадаю, що твій знайомий у пальті з товстої тисненої шкіри (так він назвав Крокодила) затягне тебе в отій прозорий потік, і ти навіть зойкнути не встигнеш.

Оце так кучеряво завжди промовляв Скелястий-Перістий-Удав-Пітон.

Тоді Слонення присіло на задні куценькі ноги і потягло, потягло, потягло, і його ніс почав розтягатись.

А Крокодил посунувся глибше у воду і так загамселив хвостом, що сколотив усю річку, і теж тягнув, тягнув та тягнув.

І ніс у Слонення розтягався та розтягався.

І Слонення вже вперлося всіма чотирма опецькуватими ногами і тягло, тягло та тягло.

І ніс у Слонення розтягався та розтягався.

А Крокодил молотив хвостом, неначе веслом, і теж тягнув, тягнув та тягнув.

І ніс у Слонення все довшав та довшав, і йому страше-е-е-нно боліло!

І от Слонення відчуло, що ноги його сповзають у річку, і воно прогуло собі в ніс, який уже розтягся аж на п'ять вершків:

— Це бже зана-а-а-дто для бене, досить!

Тоді Скелястий-Перістий-Удав-Пітон сповз до

берега, обкрутився подвійним морським вузлом довкола задніх ніг Слоненяти і сказав:

— Ах ти ж дурненький, недосвідчений мандрівниче, тепер нам треба напружити всі сили, бо коли ми цього не зробимо, то як я уже бачу, отой саморушний корабель з броньованою палубою (так він назвав Крокодила) вкоротить тобі юний вік.

Оце так кучеряво завжди промовляв Скелястий-Перістий-Удав-Пітон.

І він узявся тягти Слоненя, а Слоненя йому помагати, а Крокодил тягнув собі.

Та Слоненя і Скелястий-Перістий-Удав-Пітон тягли дужче, і Крокодил нарешті випустив ніс Слоненяти й гепнув, що аж виляски пішли геть по всій річці Лімпопо.

А Слоненя з розмаху — гуп! — та й сіло на землю і зразу сказало Скелястому-Перістому-Удаву-Пітону:

— Дякую, дуже дякую вам!

А далі глянуло на свій нещасний, розтягнений ніс, та й заходилося пестити його, та загортати у прохолодне бананове листя, та опускати у величезну брудно-зелену, мулко-грузьку річку Лімпопо, щоб хоч трохи його охолодити.

— Для чого ти це робиш? — спитав Скелястий-Перістий-Удав-Пітон.

— Вибачте мені, — відповіло Слоненя, — але мій ніс утратив фасон, і я сподіваюсь, що він покоротшає.

— Довго ж тобі доведеться чекати, — сказав Скелястий-Перістий-Удав-Пітон. — А проте не кожен знає, що йому на користь.

Три дні сиділо Слоненя біля річки, чекаючи, коли його ніс покоротшає. Але ніс і не думав коротшати, а саме Слоненя від того, що весь час дивилося на ніс, стало трохи косооким.

Тепер ти розумієш, моє серденько, що Крокодил розтягнув Слоненятя носа у справжній хобот, точнісінько такий, який є нині в кожного слона.

А третього дня надвечір прилетіла муха й дуже боляче вкусила Слоненя за плече.

Та перш ніж Слоненя само це усвідомило, воно махнуло хоботом і самісіньким його кінчиком вбило ту муху на місці.

— Ось тобі перша перевага нового носа! — сказав Скелястий-Перістий-Удав-Пітон. — Ти б не зумів цього зробити своєю колишньою крапкою-ляпкою. А тепер спробуй щось з'їсти.

І перш ніж Слоненя само це усвідомило, воно простягло хобот, вирвало жмут трави, обтрусило з неї пілюку об передні ноги і запхало собі в рот.

— Ось тобі друга перевага нового носа! — сказав Скелястий-Перістий-Удав-Пітон. — Ти б не зумів цього зробити своєю колишньою крапкою-ляпкою. А чи не здається тобі, що сьогодні дуже спекотне сонце?

— Так, ваша правда, — сказало Слоненя.

І перш ніж Слоненя само це усвідомило, воно втягло у хобот грязюки з берегів величезної брудно-зеленої, мулко-грузької ріки Лімпопо та й заляпало голову, зробивши собі прохолодну болотяну шапку по самі вуха.

— Ось тобі третя перевага нового носа! — сказав Скелястий-Перістий-Удав-Пітон. — Ти б не зумів цього зробити своєю колишньою крапкою-ляпкою. Ну, а що ти тепер думаєш про ляпаси?

— Вибачте мені, — сказало Слоненя, — але особисто я їх зовсім не хотів би.

— То, може, ти хотів би комусь іншому дати ляпаса? — спитав Скелястий-Перістий-Удав-Пітон.

— Ще й як хотів би! — сказало Слоненя.

— Ну так от, — сказав Скелястий-Перістий-Удав-Пітон, — скоро ти переконаєшся, як чудово можна давати ляпаси твоїм новим носом.

— Дякую вам, — сказало Слоненя, — я запам'ятаю ваші слова. А тепер мені час рушати додому, до своїх любих родичів — та й спробувати.

І пішло Слонення через усю Африку, гойдаючи та махаючи хоботом.

Коли йому кортіло поласувати фруктами, воно зривало їх просто з дерев, а не чекало, поки вони самі впадуть на землю, як робило раніше.

Коли йому докучали мухи, воно ламало гілку і, наче віялом, відганяло їх.

Коли ж нестерпно пекло сонце, воно набирало грязюки й робило собі з цієї каші-кваші приємно-прохолодну шапку аж до вух.

А коли Слоненяті ставало сумно в час довгої подорожі по Африці, воно наспівувало в хобот пісеньки, і спів його лунав гучніше за десять мідних сурм.

Отак-то, моє серденько!

Слонення навмисно збичило з дороги, щоб розшукати товсту Гіпопотамиху (не ту, яка була йому тіткою), і добре відлупцювало її своїм хоботом. Отак воно й упевнилось, що Скелястий-Перістий-Удав-Пітон сказав йому чистісіньку правду.

Дорогою Слонення ще й позбирало всі лушпайки з динь, які розгубило, йдучи на Лімпопо, бо Слоненятко це було дуже охайне.

І от нарешті одного темного вечора повернулося Слонення до своїх любих родичів. Воно скрутило у бублик свій хобот і мовило:

— Як поживаєте?

Всі були дуже раді бачити його, і всі в один голос сказали:

— А йди-но сюди, ми ще надаємо тобі ляпасів за твою невситиму цікавість!

— Пхе! — сказало Слонення. — Певно, ніхто з вас і не знає, як треба по-справжньому давати ляпаси. А я от знаю і зараз вам покажу.

І Слонення розкрутило хобот і так уперіщило ним двох своїх любих братиків, що ті аж ногами накрились.

— Ой лишенько! — заверещали вони. — Де це ти навчився так битися і що ти зробив із своїм носом?

— Це Крокодил з берегів величезної брудно-зеленої, мулко-грузької річки Лімпопо нагородив мене таким носом, — сказало Слонення. — Я спитав, що він їсть на обід, і він мені натяг оце носа.

— Та й негарний же він у тебе, — озвався його дядько, волохатий Павіан.

— Хай буде так, — сказало Слонення, — зате він дуже корисний.

І воно вхопило свого волохатого дядька Павіана за волохату ногу та й посадило його в осине гніздо.

Потім це негідне Слонення по черзі почало бити всіх своїх любих родичів і доти їх било, аж поки їм дух забило, і всі вони страшенно здивувались.

У довгоногої тітки Страусихи воно висмикало все пір'я з хвоста.

Довготелесого дядька Жирафа воно спіймало за задню ногу і протягло його крізь колючий терновий кущ.

Своїй товстій тітці Гіпопотамисі воно дмухнуло й гукнуло у вухо, коли та по обіді задрімала в болоті.

Та нікому воно не дозволило чіпати пташку Кололо.

Отак-то, моє серденько!

Нарешті Слонення так допекло всім своїм любим родичам, що вони наввипередки побігли до величезної брудно-зеленої, мулко-грузької річки Лімпопо, порослої деревами, які нищать лихоманку, щоб і їм Крокодил поробив нові носи. А коли вони повернулись додому, то вже ніхто з них ніколи не бився.

І відтоді, моє серденько, усі слони, яких тобі доводилось бачити, й усі ті, яких тобі ще не доводилось бачити, мають точнісінько такі ж довгі хоботи, як і в отого Слоненятки, що ходило до Крокодила на річку Лімпопо.

Отак-то, моє серденько!

Шість вірних слуг у мене є,
Що вчать мене всьому.
І так їх звати:
ЩО,

ЧИЄ,
ЯК,
ДЕ,
КУДИ,
ЧОМУ.

На Північ, Південь, Захід, Схід
Я їх щоденно шлю,
А тільки зроблять все, що слід,—
Спочинок їм даю.

Спочинок з ранку до шести —
В цей час працюю сам.
Отак трудитися разом
Я, друзі, раджу й вам.

Та різні звички у людей.
Я дівчинку знаю одну:
У неї аж десять мільйонів слуг
Живуть без спочинку і сну.
Лиш очки протре — і по світу всьому
Жене своїх слуг, як собак:

Один мільйон
ДЕ,

Та ще два
ЧОМУ,
І сім мільйонів
ЯК.

ЯК У ЛЕОПАРДА З'ЯВИЛИСЯ ПЛЯМИ

В ті часи, коли всі звірі були, як на диво, лише одної масті, Леопард жив у місцевості, що називалась Високим Степом. Запам'ятай, моє серденько: то був не Низький Степ, і не Рунистий Степ, ба навіть не Кислий Степ, а винятково голий, гарячий, сонячний Високий Степ, де виблискував тільки пісок та піщаного кольору скелі та ще подекуди стирчали кущики піщано-жовтої трави.

А ще жили там Жирафа, Зебра, та кудлата антилопа Канна, та гвинторога антилопа Куду, та прудконога антилопа Ліра. І всі вони були винятково жовтувато-бурувато-піщаної масті. Але серед усіх них, як виняток серед винятків, найжовтуватішо-найбуруватішо-найпіщанішим був Леопард, і був він схожий на сірувато-жовтувату велику кішку, і просто-таки винятково зливався з жовтувато-сірувато-буруватим Високим Степом,— така ото була в

нього масть. І це дуже шкодило Жирафі, Зебрі та всім іншим тваринам. Бо ж він, бувало, залаже за першим-ліпшим жовтувато-сірувато-буруватим каменем чи за кущем високої трави, і коли Жирафа, чи Зебра, а чи кудлата антилопа Канна, чи гвинторога антилопа Куду, а чи тендітна лісова антилопка, а чи плямиста степова антилопа пробігали мимо, він лякав їх до смерті і частенько вкорочував їм стрибучо-скачуче життя.

А ще в тій місцевості, що називалася Високим Степом, жив Ефіоп (винятково сірувато-бурувато-жовтуватий чоловік — отакий тоді він був!), і мав він лука та стріли, і дружив з Леопардом, і обоє вони мали звичку полювати укупі, і Ефіоп пускав у діло стріли з лука, а Леопард пускав у діло зуби та пазури, і дійшло до того, моє серденько, що ні Жирафа, ані кудлата антилопа Канна, ні гвинторога антилопа Куду, ні зебра Квагга, ні всі інші тварини вже просто не знали, куди їм скакати. От до чого дійшло!

Отак сплигло багато часу — а кожне тоді жило дуже довго — і звірі навчилися втікати від усього, що скидалось на Леопарда чи Ефіопа. І мало-помалу — почалось це з Жирафи, бо в неї найдовші ноги — вони покинули Високий Степ. Вони тікали, тікали і нарешті прибігли до великого лісу, в якому було багато дерев та плямисто-смугастих, рябих і хвилястих тіней, — отут вони й поховались.

І ще сплигло багато часу, і чи від того, що вони увесь цей час перебували ні в затінку, ані на сонці, чи від того, що на них падали рухливі тіні від дерев, але Жирафа стала плямиста, а Зебра стала смугаста, а кудлата антилопа Канна та гвинторога антилопа Куду потемніли, і в них на спинах з'явилися хвилясті сірі смужки, мов на корі дерев. Отож їх можна ще було почути чи вловити їхній запах, але побачити їх щастило дуже рідко, і то лише тоді, коли точно було відомо, куди дивитись. І зажили вони

щасливо серед плямисто-смугастих лісових тіней, а Леопард з Ефіопом гасали по винятково сірувато-жовтувато-рудуватому Високому Степу й дивувались, куди це поділися їхні сніданки, обіди та вечери. Нарешті вони так зголодніли, що почали їсти пацюків, різних кузьок та кроликів, і від того у них обох розболілися животи. Отаке сталося з Леопардом та Ефіопом!

Одного разу вони зустріли Бабуїна — мавпу з собачою головою, яка і гавкала по-собачому, — наймудрішого серед усіх звірів Південної Африки. І Леопард спитав Бабуїна (а це було в спекотний день):

— Куди це поділася вся дичина?

Бабуїн лише кліпнув очима. Авжеж він знав!

Тоді Ефіоп спитав Бабуїна:

— Чи можеш ти сказати, де нині перебуває корінна фауна¹ тутешніх місць?

Це означало те саме, але Ефіоп завжди говорив дуже пишномовно, бо він був дорослий. Бабуїн знову кліпнув очима. Авжеж він знав!

Нарешті Бабуїн сказав:

— Дичина втекла на інші місця, що плямами розкидані по всій Південній Африці, і моя тобі порада, Леопарде, — знайди й собі підхожі плями.

Тоді Ефіоп сказав:

— Все це чудово, але хотілося б знати, куди саме переселилася корінна фауна тутешніх місць?

І Бабуїн сказав:

— Корінна фауна пішла шукати корінну флору², тому що саме настав час потурбуватись про зміну. Моя тобі порада, Ефіопе, — теж як можна швидше потурбуйся про зміну.

Леопард та Ефіоп замислились, але одразу ж вирушили в путь на розшуки корінної флори, і через

¹ Фауна — сукупність усіх видів тварин, які воляться в даній місцевості.

² Флора — сукупність усіх видів рослин, що ростуть у даній місцевості.

багато-багато днів побачили великий, густий і хвилястий, плямистий, рябий і смугастий, в тінях строкатих, барвистих, багатих ліс — винятковий ліс! Повтори це швидко-швидко, і ти зрозумієш, який то був чудовий ліс.

— В чім річ?— сказав Леопард. — Тут така виняткова темрява, і все-таки в ній стрибає безліч сонячних плямок.

— Не знаю,— сказав Ефіоп,— та, певно, це і є корінна флора. І я чую запах Жирафи, і я чую ходу Жирафи, але я не бачу самої Жирафи!

— Цікаво!— сказав Леопард.— Мабуть, це тому, що ми після яскравого сонця одразу потрапили в тінь. І я чую запах Зебри і я чую ходу Зебри, але я не бачу самої Зебри!

— Зажди трохи,— сказав Ефіоп.— Ми дуже давно на них полювали. Мабуть, уже й забули, які вони з себе.

— Дурниці!—сказав Леопард.— Я пам'ятаю, які вони були там, у Високому Степу, а надто пам'ятаю їхні смачні кісточки. Жирафа на зріст ліктів сімнадцять і винятково золотисто-рудувата від голови до ратиць. А Зебра на зріст ліктів чотири і винятково сірувато-бурувата від голови до копит.

— Гм!— сказав Ефіоп, вдивляючись у плямисто-смугасті тіні корінної лісової флори.— Тоді б їх було видно в оцих сутінках, як стиглі банани в курній хижі.

Але їх не було видно! Леопард з Ефіопом полювали цілісніський день, і хоч до них долинав запах звірів, хоч вони чули їхню ходу, проте ніде не бачили ні Жирафи, ні Зебри.

— Тьху, нехай йому всячина!— сказав Леопард у післяобідній час.— Почекаємо, доки стемніє. Таке полювання, та ще при денному світлі — просто ганьба!

Отож вони дочекалися ночі, і тоді, коли крізь гілля було видно лише тьмяне мерехтіння зірок, Ле-

опард почув поблизу якесь форкання, і стрибнув на те форкання, і воно пахло, як Зебра, і на дотик було, як Зебра, і коли Леопард повалив його на землю, воно брикнулось, наче Зебра, але самої Зебри Леопард не бачив. І він сказав:

— Лежи спокійно, о дивне створіння! Я сидіти му в тебе на голові до ранку, бо щось тут незрозуміле для мене.

Незабаром він почув якесь рохкання, тріск, борюкання, а по тому голос Ефіопа:

— Я спіймав щось. Воно пахне, як Жирафа, і брикається, як Жирафа, але самої Жирафи немає.

— Не выпускай його,— сказав Леопард.— Сядь йому на голову й сиди до ранку, бо зараз ти нічого не побачиш.

Так вони сиділи на своїй здобичі аж до самого ранку, а тоді Леопард спитав:

— Ну, брате, що ти там спіймав на сніданок?

Ефіоп почував потилицю і сказав:

— Коли б цей звір був винятково жовтувато-рудувато-коричнюватої масті від голови до ратиць, то я б сказав, що це Жирафа. Але він весь у каштанових плямах. А що ти спіймав на сніданок, брате?

Леопард теж почував потилицю і сказав:

— Коли б цей звір був винятково сірувато-жовтогарячуватої масті від голови до копит, то я б сказав, що це Зебра. Але він геть увесь у чорних та рожевих смугах. Що ти з собою зробила, Зебро? Адже ти знаєш, що, коли ти жила у Високому Степу, я бачив тебе за десять верст! А тепер ти сама не сама.

— Згодна,— сказала Зебра,— але ж тут не Високий Степ. А ти мене бачиш?

— Зараз-то бачу,— сказав Леопард.— А вчора дивився, дивився й не бачив. Як ти це робиш?

— Дозвольте нам встати,—сказала Зебра,— і ми вам покажемо.

Вони дозволили Зебрі та Жирафі встати, і Зебра побігла до купки низькорослих кущів тернику,

крізь які сонячне світло пробивалося смугами, а Жирафа стала під дерево, де тінь від листя лягала плямами.

— Тепер дивіться, — сказали водночас Зебра та Жирафа. — Ось як це робиться. Раз-два-три! Де ж ваш сніданок?

Леопард витріщив очі, і Ефіоп витріщив очі, але бачили вони самі смугасті та плямисті тіні в лісі, і ніяких ознак Зебри чи Жирафи. Ті вже встигли втекти у тінистий ліс.

— Ха-ха! — сказав Ефіоп. — Цього варто повчитися! Накрути це собі на вуса, Леопарде! Адже тебе в цьому темному місці видно, як брусок мила у відерці з вугіллям.

— Хо-хо! — сказав Леопард. — Дивуйся не дивуйся, але тебе в цьому місці видно, як жовтий гірчичник на спині вугляра.

— Ну, годі гратися в слова, з цього ситий не будеш, — сказав Ефіоп. — Ясно одно — ми тут надто примітні. Доведеться послухатись Бабуїна. Він радив мені потурбуватися про зміну. Але мені нічого міняти, окрім шкіри, отож я зміню собі шкіру.

— Шкіру? — перепитав схвилюваний Леопард.

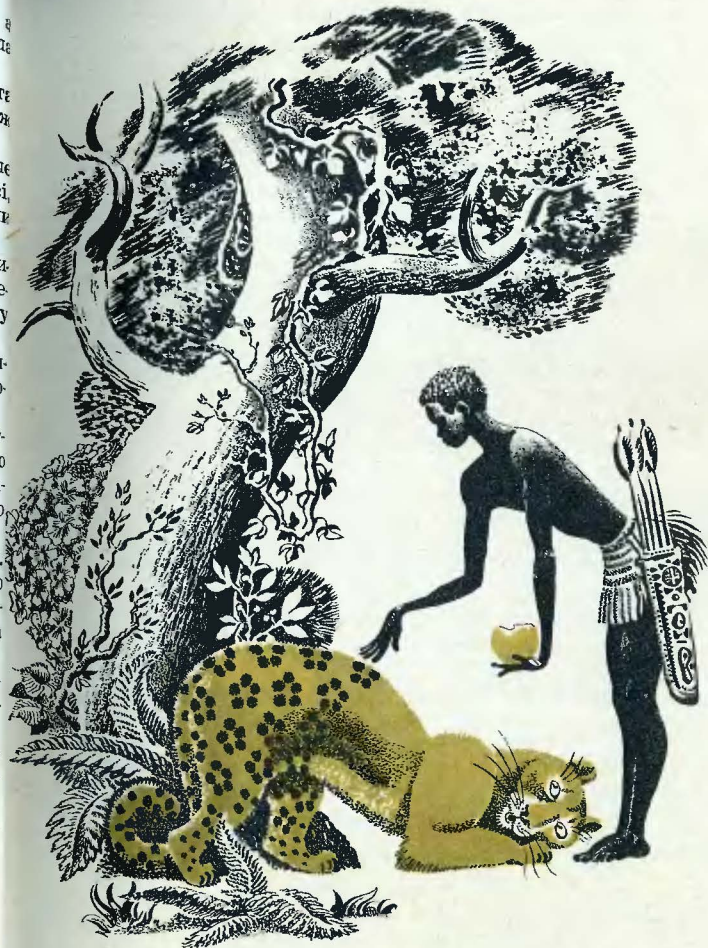
— Авжеж. На чорно-коричнювату з домішкою фіолетугуватого, з легким полиском сірувато-блакитнуватого. Тоді буде зручно ховатися в дуплах та за деревами.

І він змінив собі шкіру, і Леопард розхвилювався ще дужче, бо ніколи до цього не бачив, як людина міняє шкіру.

— А що ж робити мені? — спитав Леопард, коли Ефіоп засунув останнього мізинця у чудову лиску-чорну шкіру.

— Послухайся й ти Бабуїна. Він радив тобі знайти підхожі плями.

— То я ж так і зробив, — сказав Леопард. — Я пішов і знайшов оці плями в лісах. Я пішов одразу ж, слідком за тобою, а що з того?

— О, — сказав Ефіоп, — Бабуїн казав не плями в лісах Південної Африки, він казав плями на твоєму хутрі.

— А яка з них користь? — спитав Леопард,

— Згадай Жирафа, — сказав Ефіоп. — Або, згадай Зебру. Обое вони дуже задоволені своїми плямами та смугами.

— Гм, — буркнув Леопард, — а я не хочу бути схожим на Зебру. Нізачо в світі!

— Вирішуй швидше, — сказав Ефіоп, — бо мені не хотілося б іти на полювання без тебе. та, мабуть, доведеться, якщо ти й далі скидатимешся на сонячник під почорнілим тином.

— Ну, то я обираю плями, — сказав Леопард. — Тільки не роби їх дуже великими. Я не хочу бути схожим на Жирафу. Нізачо в світі!

— Гаразд, я зроблю їх пучками пальців, — сказав Ефіоп. — В мене ще багато чорноти на шкірі. Ставай сюди!

Ефіоп склав до купи усі п'ять пальців (на його новій шкірі справді ще лишалося багато чорноти) і почав ними торкатися Леопардової шкури, і там, де він торкався, залишилися вінчиками п'ять чорних цяток. Ті цятки можна побачити й зараз на хутрі першого-ліпшого Леопарда, моє серденько. Іноді пальці зслизали, і тоді цятки трохи розпливались. Однак, якщо придивитись гарненько до будь-якого Леопарда, то завжди можна побачити вінчики з п'ять плямок — сліди чорних Ефіопових пучок.

— Тепер ти просто красень! — сказав Ефіоп. — Простягшись на голій землі, ти будеш, мов купа дрібних камінців. Примостившись біля голої скелі, ти будеш, як її пористий уламок. Здершись на дерево, ти будеш, як сонячні скалки, що пробиваються крізь листя. Ти навіть посеред дороги можеш лягти, і то непомітний будеш. Цілуй свої плями і мурчи від щастя!

А Леопард сказав:

— Якщо це так гарно, то чом же й ти не став прилягти?

— О, чорний колір кращий для негра, — відповів Ефіоп. — А тепер ходімо й побачимо, чи зможемо ми спіймати отих добродіїв. Раз-два-три-де-наш-данок?

І вони пішли і відтоді зажили щасливо, як ні-Оце й усе, моє серденько.

«Щоб вивчить природу, щоб знати її —
З природою злитися треба», —
Так сказав мудрий старий Бабуїн,
Морду задерши до неба.

Я хочу у поле, я хочу у ліс,
Та мама мене не пускає.
Дідуню, любенький, ходімо кудись, —
З тобою ж вона дозволяє!

Дійдем до ферми, присядем на тин
(Не бійсь, я тебе підсаджу!),
Кроликів гарних, овечок, телят
Я тобі там покажу.

А потім підемо далі і далі —
У поле, до річки, у гай,
Де травка зелена, де пишні дерева,
Де квітів барвистих розмай!

Ми будем гуляти, природу вивчати,
Аж сутінки поки спадуть!..
Ось твій капелюх, ось черевики..
Чи допомогти тобі чоботи взуть?

Бери свій ціпок... Не забудь і про люльку...
Тютюн я в кишеню поклав..
Швидше, дідуню любенький, збирайся!
Глянь-бо, вже ранок настав!

ЧОМУ В НОСОРОГА ТАКА ШКІРА

На безлюдному острові, біля берегів Червоного моря, жив та був колись Парс'.

І носив той Парс капелюха, від якого сонячні проміння відбивалось просто-таки з казковою чарівністю.

І от у цього Парса, який жив біля берегів Червоного моря, тільки й було майна, що капелюх, нія та жаровня,— одна з тих жаровень, до яких дітям якнайсуворіше забороняється торкатись.

І от одного дня набрав він борошна, води, коринок, родзинок, цукру й такого іншого та й зліпив собі пиріг завширшки два лікті, а завтовшки аж три. Ну, звісно, то був Ласий Наїдок (це така чаклунська примова).

Парс поставив його на жаровню, на якій йому

¹ Парси — нащадки стародавніх персів.

бачте, дозволено було куховарити, і пік, і пік, і пік, аж поки той пиріг добре зарум'янився й від нього пішов смачний дух.

Та тільки-но Парс роззявив рота, щоб з'їсти свій пиріг, як раптом з безлюдних нетрів безлюдного острова вийшов Носоріг. А в Носорога на носі рожище та ще двоє маленьких поросятич очий, а сам він до краю невихований.

В ті часи Носоріг носив шкуру в обтяжку, зовсім гладеньку і без жодної зморшки. І був він схожий, як дві краплі води, на іграшкового носорога, тільки набагато більший. Та все одно й тоді він не міг похвалитися своєю поведінкою, як не може похвалитися нею й тепер — і ніколи не зможе. Носоріг вийшов і сказав:

— У-г-у!

І злякався Парс, і покинув свій пиріг, і подерся чимшвидше на пальмове дерево у чому був. А був він лише в капелюсі, від якого сонячне проміння відбивалось просто-таки з казковою чарівністю.

А Носоріг перекинув рожищем жаровню, і пиріг вискотився на пісок, і він настромив пиріг на ріг та й почав їсти, а з'ївши, знову пішов у безлюдні нетрі безлюдного острова, прилеглого до островів Мазандеран, Сокотра та мисів Великого Рівнодення.

Тоді Парс зізліз із пальми, поставив на ніжки свою жаровню і виголосив маленького віршика-закляття, якого ти, звісно, не знаєш, а тому я тобі його скажу:

Згадає той, хто вкрав пиріг,
Якого Парс для себе спік,
Та з'їсти сам не встиг!

І в цих словах було набагато більше змісту, ніж ти гадаєш.

Бо тижнів за п'ять з Червоного моря війнуло страшною спекою, і все живе поспішило скинути з себе все, що тільки можна скинути.

Парс скинув свого капелюха, а Носоріг скинув свою шкуру й поніс її на плечі, йдучи до моря купатися. В ті часи шкура застібалася в нього знизу на три гудзики і нагадувала прогумований плащ-дошовик.

Він і слівцем не подякував за Парсів пиріг, хоч з'їв його геть до крихти, бо ні тоді, ні тепер він не мав і не має анітрішечки ввічливості. Він отак навпростець почалапав у воду й, пірнувши, крізь ніздрі почав випускати бульбашки, а шкуру покинув на березі.

Саме в цей час берегом моря проходив Парс. Він побачив Носорогову шкуру, і посмішка майнула по його обличчю — раз і вдруge. І він тричі протанцював навколо шкури, нетерпляче потираючи долоні.

І вже аж після цього Парс хутенько збігав додому й наповнив свого капелюха кришками від пирогів аж по самі вінця, бо Парс тільки і їв пироги, а кришок ніколи не вимітав. І він *узяв* Носорогову шкуру, і він *пом'яв* Носорогову шкуру, і він *розгорнув* Носорогову шкуру, і він *розтягнув* Носорогову шкуру, а далі насипав у неї повнісінько сухих жорстких, черствих і колючих кришок та підгорілих скоринок. Сам же він спритно видерся на верхівку пальмового дерева та й став чекати, коли Носоріг вийде з води та натягне свою шкуру.

І дочекався. Носоріг вийшов з води, натяг шкуру й застебнув її на всі три гудзики. Але кришки за лоскотали його, як вони лоскочуть тебе в постелі. Носоріг спробував чухатись, та вийшло ще гірше. Тоді він ліг на пісок і качався, качався, а кришки лоскотали його, лоскотали та лоскотали. Тоді він схопився на ноги, підскочив до пальми і почав тертися об її стовбур. Терся він, терся, терся аж поки й натер собі на шкурі грубезні згортки — одну на плечях, другу на животі, саме там, де були в нього гудзики (які, звісно, повідлітали геть), і це

натор собі згортки на ногах. Це дуже попсувало його му вдачу, хоча і не звільнило від кришок. Вони зосталися під шкурою і не переставали лоскотати. Отак і побрів він додому, страшенно сердитий і жалюливо зачуханий. І відтоді й понині в кожного Носорога грубезні згортки на шкурі й дуже погана вдача, а все через оті кришки з пирогів.

А Парс, посидівши, зліз собі з пальми, надів капелюха, від якого сонячне проміння відбивалося просто-таки з казковою чарівністю, взяв під пахву свою жаровню та й пішов геть у напрямі Оротаво, Амідале, Вершин Анантаріво та Боліт Сонапута.

Цей острів	Уважно дивись
безлюдний,	І на Захід мандруй,
Цей острів	До місця тобі уже близько!
скелястий	Що правда, на острові
Сховався у хвилях	Спека
Червоного моря.	страшенна.
Знайти його	Та що ота спека
Легко:	Для ТЕБЕ
Лиш карту	й для МЕНЕ!
узяти,	Хай дме від
Та деякі назви	С У Е Ц У
На ній розшукати.	Вітрище палючий,
Ось острів	Хай потом нас пройме,
СОКОТРА,	Хай спрага помучить,—
Ось мис	Нам треба будь-що
ГВАРДАФУЙ,	Острівця розшукати,
Ось море,	У Парса
Сусідне із ним,	в гостях
АРАВІЙСЬКЕ.	побувати!

ЯК МЕТЕЛИК ТУПНУВ

Тепер, моє серденько, я розповім тобі ще одну казочку, нову й чудесну казочку, зовсім не схожу на всі інші казки — казочку про мудрого володаря Сулеймана-ібн-Дауда. Про нього вже й раніше було складено аж триста п'ятдесят п'ять чудесних казок, але моя казочка тим казочкам не рівня.

Це не казка про чайку, що розшукала воду, і не про одуда, який своїми крильцями захистив мудреця Сулеймана від спеки.

Це не казка про скляну підлогу, чи про рубін з хитромудрим отвором, чи про золотий зливоч царіці Балкіс.

Це казка про те, як метелик тупнув.

Ну, а тепер слухай і запам'ятовуй.

Сулейман-ібн-Дауд славився особливою мудрістю. Він розумів, що говорили звірі і що співали птахи, що бубоніли риби і що дзижчали комахи.

Він розумів, що говорили скелі глибоко під землею, коли стикалися одна з одною і глухо стогнали.

Він розумів, що шепотіли дерева, коли вранці шелестіло їхнє листя. Він розумів усе на світі. А красуня Балкіс, головна султанша ібн-Дауда, була майже така ж розумна та мудра, як і він сам.

Сулейман-ібн-Дауд славився також могутністю. На третьому пальці правої руки він носив перстень. Коли він обертав той перстень один раз, до нього прилітали з неба чарівниці феї і робили все, що він наказе. А коли він обертав перстень тричі, перешимством поставав наймогутніший джін-меченосець з однієї Водолія і доповідав йому про все, що творилося-діялось у трьох світах: на землі, в небесах, під землею.

І все ж таки Сулейман-ібн-Дауд не задирав носа. Він дуже рідко вихвалявся своєю могутністю, а коли це ненароком траплялось, то потім завжди каявся.

Якось йому забаглося нагодувати за один день геть усіх тварин світу, та коли обід уже був готовий, з морської безодні виринув незваний звір і три ковтки пожег увесь той харч.

Сулейман-ібн-Дауд страшенно здивувався і спитав:

— О Звіре, хто ти такий?

І Звір сказав:

— О повелителю, нехай продовжиться твоє життя на віки вічні! Я — найменшенький з тридцяти тисяч братів, і живемо усі ми на дні морському. До нас дійшли чутки, що ти збираєшся нагодувати звірів з усього світу, і брати послали мене спитати, коли буде готовий обід.

Сулейман-ібн-Дауд здивувався ще дужче і сказав:

— О Звіре, ти зїв увесь обід, що я його приготував для звірів цілого світу!

І Звір відповів:

— О повелителю, нехай продовжиться твоє життя на віки вічні! Невже ти справді гадаєш, що то був обід? Там, звідки я прийшов, кожен із нас зїдає удвічі більше, і то щоб тільки заморити черв'ячка.

Тоді Сулейман-ібн-Дауд упав долілиць і сказав:

— О Звіре! Я влаштував той обід, щоб похвалитися, який я великий та багатий володар, а не заради того, щоб зробити добро всім звірам світу. Тепер мені соромно, і це мені буде наука.

Сулейман-ібн-Дауд був справді мудрий чоловік, своє серденько. Після того він уже ніколи не забував, що хвастощі — то нерозумна штука.

Досі була приказка, а тепер почнеться сама казка.

У Сулеймана-ібн-Дауда було дуже багато жінок. У нього було аж дев'яносто дев'ять жінок, а до них ще й красуня Балкіс. І всі вони жили у великому золотому палаці посеред чудового саду з водограями.

Насправді Сулейману-ібн-Дауду були ні до чого оті дев'яносто дев'ять жінок, але за тих часів був звичай, щоб чоловіки мали якнайбільше жінок, а володар мав мати їх іще більше, аби показати, що він є володар.

Деякі з тих жінок були гарні, вродливі, а деякі просто бридкі та жахливі. І бридкі та жахливі завжди сварилися з гарними та вродливими, і від того гарні та вродливі теж ставали бридкі та жахливі, і тоді вони усі гуртом сварилися з Сулейманом-ібн-Даудом, і в Сулеймана-ібн-Дауда макітрилася голова.

Тільки красуня Балкіс ніколи не сварилася з Сулейманом-ібн-Даудом. Вона його дуже любила. Сидячи в своїх роззолочених покоях чи гуляючи в саду при золотому палаці, Балкіс тільки й думала про нього, і її щиро засмучував султанів сум.

Звісно, аби Сулейман-ібн-Дауд захотів крутнути

персня на своєму пальці й покликати джіннів та ефірів, вони миттю обернули б усіх дев'яносто дев'яносто дев'ять сварливих жінок на білих верблюдах або на хортицях, або ж на гранатові зернятка. Та Сулейман-ібн-Дауд вважав, що то були б хвастощі. Отож, коли султанші затівали сварку, він тишком-нишком тікав у найтемніший закуток саду і на чім світ стоїть проклинав той день, коли з'явився на цей світ.

Одного разу, коли султанші — геть усі дев'яносто дев'яносто дев'ять султанш — зчинили в золотому палаці гармидер аж на три тижні, Сулейман-ібн-Дауд чкурнув, як завжди, в сад, шукаючи собі тиші та спокою. І там, під помаранчевим деревом, він уздрів красуню Балкіс, і Балкіс була щиро засмучена, через те що був глибоко засмучений її повелитель.

І Балкіс сказала:

— О мій повелителю, світло очей моїх! Крутний свій перстень на пальці і покажи отим султаншам з Єгипту, Месопотамії, Персії та Китаю, що ти всемогутній і грізний володар.

Але Сулейман-ібн-Дауд лише похитав головою і сказав:

— О голубко моя, радість і щастя мого життя! Чи ти забула про звіра, що вийшов з морської безодні і посоромив мене перед усіма звірами світу за мою пиху? Якщо я й тепер завеличаюсь перед отими султаншами з Персії, Єгипту, Абссинії та Китаю тільки тому, що вони надокучають мені, я провалюсь від сорому крізь землю.

І красуня Балкіс сказала:

— О повелителю мій, скарб душі моєї! Що ж ти робитимеш?

І Сулейман-ібн-Дауд сказав:

— О моя рибонько, вітко серця мого! Я терпітиму й далі все, що судилось мені терпіти в пазурах цих дев'ятисот дев'яносто дев'ятох жінок, які

не дають мені дихати своїми нескінченними чварами.

І він побрів понуро поміж лілей, поміж мушмуд, поміж троянд, канн та запашного імбиру і прийшов до великого камфорного дерева, що так і звалось камфорним деревом Сулеймана-ібн-Дауда.

А красуня Балкіс тим часом сховалася серед високих ірисів, та строкатолістого бамбуку, та червоних лілей за камфорним деревом так, щоб бути ближче до свого коханого чоловіка, до Сулеймана-ібн-Дауда.

Аж раптом під дерево прилетіли два метелики, і ті метелики сварились між собою. Сулейман-ібн-Дауд почув, як один із них сказав другому:

— Дивуюсь, як ти ото дозволяєш собі так зарозуміло розмовляти зі мною! Хіба ти не знаєш, що досить мені тупнути ногою, і весь оцей палац Сулеймана-ібн-Дауда разом із садом миттю щезне з лиця землі?

Сулейман-ібн-Дауд одразу ж забув про своїх дев'яносто дев'яносто дев'ятох жінок. Вихваляння Метелика дуже його насмішило, і він так розреготався, що аж камфорне дерево затряслось. І він простяг палець і сказав:

— Ходи-но сюди, маленький.

Метелик страшенно злякався, але все ж таки підлетів до султана і сів йому на руку, лопочучи крильцями. Сулейман-ібн-Дауд нахилився до Метелика і лагідно прошепотів:

— Послухай-но, маленький, адже ти знаєш, що хоч би скільки ти тупав, ти навіть не пригнеш до землі бодай найтоншої травинки. Для чого ж ти кажеш таку жахливу неправду своїй дружині? Бо ж то, з усього видно, твоя дружина.

Метелик глянув на Сулеймана-ібн-Дауда і побачив, що очі в мудрого султана блищать, немов зорі в морозяну ніч. Тоді він зібрав усю свою сміливість у крильцята, схилив набік голівку і сказав:

— О повелителю, нехай продовжитися твоє життя на віки вічні! Це справді моя жінка. А ти знаєш, що таке жінки?

Сулейман-ібн-Дауд усміхнувся в бороду і сказав:

— Та знаю, братику, знаю.

— Треба ж якось підтримувати свою чоловічість, гідність.— пояснив Метелик.— А жінка цілісний ранок свариться зі мною. Ото ж я й пристрашув її, щоб вона втихомирилась.

І Сулейман-ібн-Дауд сказав:

— Аби ж це її втихомирило. Ну, тепер лети до неї, братику, а я послухаю, що ти ще їй скажеш.

І Метелик полетів до своєї дружини, що вся затремтіла з нетерплячки, сидючи на листочку. І вона так і скрикнула:

— Він тебе слухав?! Сам Сулейман-ібн-Дауд тебе слухав?!

— Аякже!— відповів Метелик.— Звісно, що слухав. Я так захотів, от він мене і слухав.

— І що ж він сказав? Ну, що він сказав?

— Гм, — відповів Метелик, гордовито обмахуючись крильцями, — між нами кажучи, любя, він страшенно злякався; хоч я його не винувачу, бо золотий палац, видно, коштував йому великих грошей, та й помаранчі он уже досягають, — от він попросив мене не тупати, і я пообіцявся.

— Лишенько!— вигукнула Метелиха та й примовкла, наче води в рот набрала.

А Сулейман-ібн-Дауд реготався до сліз, так його насмішила безсоромність негідного Метелика.

А красуня Балкіс стояла за камфорним деревом серед червоних лілей і теж усміхалась, бо вона чула всю їхню розмову. І вона подумала:

«Коли я справді виявлю мудрість, то порятую свого повелителя від неприємностей з отими свадливими султаншами». І вона простягла палець лагідно прошепотіла до Метелихи:

— А йди-но сюди, маленька.

Метелиха злякано спурхнула з листочка і сіла на білу руку Балкіс. А Балкіс нахилила свою чарівну голівку і прошепотіла:

— Скажи, маленька, ти віриш у те, що сказав тобі зараз твій чоловік?

Метелиха поглянула на Балкіс і побачила, що очі в красуні султанші сяють, немов глибокі чисті озера, в яких відбиваються зорі, а тоді зібрала всю свою сміливість у крильцята і сказала:

— О царице, нехай збережеться твоя врода на віки вічні! Адже ти знаєш, які бувають чоловіки!

І султанша Балкіс, мудра Балкіс Сабейська затулила пальцями уста, щоб приховати усмішку, і сказала:

— Знаю, сестрице.

— Вони самі не знають, чого сердяться,— сказала Метелиха, швидко обмахуючись крильцями,— а ми їх маємо розважати. Їм навіть трохи не можна вірити. Уявляєте, мій чоловік вірить, що я вірю, ніби він здатен тупнути ногою — і палац Сулеймана-ібн-Дауда тієї ж миті щезне. Та для мене то пусті балаки. До завтра він сам про них забуде.

— Твоя правда, сестрице,— сказала Балкіс,— але наступного разу, коли він почне вихвалитись, спіймай його на слові. Попроси його тупнути і побачиш, що з того вийде. Адже ми знаємо, які бувають чоловіки, правда ж? Не завадить його присоромити.

І Метелиха полетіла до свого чоловіка і вже за п'ять хвилин зчинила з ним ще запеклішу сварку.

— Пам'ятай,— крикнув Метелик,— пам'ятай, що станеться, коли я тупну!

— Я тобі ніскільки не вірю,— торохтіла Метелиха.— Хотіла б я побачити, що з того в тебе вийде. Ну спробуй, тупни.

— Я обіцяв Сулейману-ібн-Дауду не робити цього, — сказав Метелик, — і не порушу слова.

— Віди не станеться, коли й порушиш,— сказала Метелиха.— Та ти своїм тупанням не нахилиш навіть билинки до землі. Ну, спробуй, чого ж ти! Ну тупни, тупни, тупни!

А Сулейман-ібн-Дауд сидів під улюбленим камфорним деревом і чув кожне їхнє слово і так сміявся, як ще ніколи не сміявся. Він геть забув про своїх султанш, він забув про звіра, що вийшов з безодні морської, він забув навіть про те, що негоже вихвалитись. Він просто сміявся, бо йому було дуже весело. А Балкіс, причаївшись за камфорним деревом, теж усміхалась, радіючи з того, що її любий чоловік розвеселився.

Та ось розпашілий, захеканий Метелик знову метнувся у затінок камфорного дерева і сказав Сулейману-ібн-Дауду:

— Вона хоче, щоб я тупнув! Вона хоче побачити, що з того вийде! О Сулейман-ібн-Дауд, адже ти знаєш, що з того нічого не вийде, і тепер вона ніколи не повірить жодному моєму слову. Вона сміятиметься з мене, поки я житиму.

— Ні, братику,— сказав Сулейман-ібн-Дауд,— більше ми не дамо їй сміятися з тебе.

І він крутнув перстень на пальці — не ради того, щоб похвалитися своєю могутністю, а тільки заради Метелика, і — чудо із чудес! — тієї ж миті з-під землі вискочило четверо велетенських джинів.

— О слуги мої,— сказав Сулейман-ібн-Дауд,— коли оцей пан, що сидить на моєму пальці (бо нахабний Метелик і справді там сидів), тупне лівою передньою ногою, ви понесіть мій палац і сад з громовим гуркотом аж ген за хмари. А коли він тупне знову, ви обережно поставте все на місце.

— Тепер, братику,— додав він,— повертайся до своєї жінки і тупай собі на здоров'ячко.

Метелик прилетів до жінки, а та все не вгавала:

— Ну спробуй, тупни! Ага, боїшся! Ну тупни, тупни.

А Балкіс побачила, як чотири могутніх джини взялися за чотири кінці саду, посеред якого стояв палац, і аж заплескала тихесенько в долоні.

«Нарешті,— сказала вона сама собі,— нарешті Сулейман-ібн-Дауд заради Метелика зробить те, що давно мав би зробити заради власного спокою, — тепер сварливі султанші натерпляться страху».

І тут Метелик тупнув ногою.

І враз джини підхопили палац та сад і понесли високо, високо вгору, і грізно загуркотів грім, і все зникло у непроглядній пітьмі.

А Метелиха пурхала в темряві і слізно благала:

— Ой-ой, я більше не буду! Пробач, що я таке казала. Поверни сад на землю, любий мій чоловічечку, і я ніколи тобі не перечитиму.

Метелик злякався не менш за свою Метелиху, а Сулейман-ібн-Дауд так сміявся, що кілька хвилин не міг промовити й слова. Нарешті він перевів подих і прошепотів Метеликові:

— Тупни, братику, ще раз, поверни мені палац, о найбільший з усіх чародіїв!

— Так, поверни йому палац,— сказала Метелиха, пурхаючи в темряві, неначе міль.— Віддай йому палац і більше не вдавайся до такого страшного чародійства.

— Ну, гаразд,— сказав Метелик з удаваною недбалістю.— Ото бачиш, як до мене чіплятися. Мені то однаково, я звик і не до таких див. Але ради тебе і ради Сулеймана-ібн-Дауда я поставлю усе на місце.

І він знову тупнув, і тієї ж миті джини опустили палац та сад на землю, та так обережно, що не було й чути. Сонце яскраво осяяло густо-зелені крони помаранчевих дерев, прекрасні водограї дзюркотіли серед рожевих єгипетських лілей, пташки заливалися співами, а Метелиха лежала під камфорним деревом, ледь ворущачи крильцями, і злякано лепетала:

— Я більше не буду! Я більше не буду!

А Сулейман-ібн-Дауд від сміху просто не міг горити.

Він знеможено відкинувся назад, гикнув і, посварившись на Метелика пальцем, сказав:

— О великий чарівниче, для чого було повертати мені палац, коли ти вбивав мене сміхом!

Аж тут почувся страшний лемент. То всі дев'яност дев'яност султанш з криком та вереском вибігли з палацу, кличучи за собою своїх дітей. Вони дріботіли рядами по широких мармурових сходах, і в кожному ряду було по сто душ.

А мудра Балкіс пішла їм назустріч і спитала:

— Що вас наполохало, о султанші?

Вони зупинились на широких мармурових сходах рядами, і в кожному ряду було по сто душ, і всі в один голос сказали:

— Що налякало? Ми жили собі мирно та тихо у золотому палаці, аж раптом як стій палац зник, і ми опинились у страшній непроглядній пітьмі. І загуркотів грім, і в темряві почали літати джини та ефрити. Ось що наполохало нас, головна султаншо. І ми такого страху набралися, такого страху натерпілися, що від того страху нам ще й досі ой страх як страшно.

Тоді Балкіс, перша красуня серед цариць, єдина кохана дружина Сулейман-ібн-Дауда, володарка Сабеї та золотоносних річок Півдня від пустелі Сін аж до везь Зімбаве, Балкіс, що була майже така мудра, як сам наймудріший серед мудреців Сулейман-ібн-Дауд, тоді оця Балкіс сказала:

— Заспокойтеся, о султанші! То один метелик пожалівся на свою дружину, яка весь час з ним сварилась, і наш повелитель, Сулейман-ібн-Дауд, трохи провчив її, щоб вона була сумирніша та покірливіша, бо метелики дуже цінують ті чесноти.

Тоді наперед виступила султанша з Єгипту, фараонова дочка, і сказала:

— Не може бути, щоб наш палац злетів у повітря, наче пір'їна, заради якоїсь там комашини. Ні, певно, то помер Сулейман-ібн-Дауд, і сама природа громом і пітьмою сповістила нас про це.

Балкіс, не обертаючись, кивнула головою сміливій султанші з Єгипту і сказала до всіх султанш:

— Ідіть подивіться.

І вони пішли по широких мармурових сходах рядами, і в кожному ряду було по сто душ, і під камфорним деревом побачили Сулеймана-ібн-Дауда, у якого на кожній руці сиділо по метелику, і він колисав їх, і султанші почули, як він сказав:

— О жінко мого повітряного брата, пам'ятай, що віднині ти повинна догоджати своєму чоловікові, а то він знову тупне. Адже ти чула його слова, що йому не зважати до такого чародійства, і на власні очі бачила, який він великий чародій,— зумів підняти в повітря палац самого Сулеймана-ібн-Дауда! Живіть мирно, діти мої!

Він поцілував їм крильця, і вони полетіли.

Тоді всі султанші, за винятком Балкіс, найпрекраснішої Балкіс, що стояла збоку й усміхалась, попадали долілиць і сказали самі собі:

— Якщо вже сердитий на дружину метелик наробив такої біди, то що може спиткати нас, коли ми без кінця надокучаємо нашому повелителю своїм неугавним лементом та чварами?

І вони позапиналися своїми покривалами, і позатуляли руками собі роти, і тихо-тихо, щоб їх навіть не чули, побігли навшпиньках назад у палац.

Тоді Балкіс, найніжніша й найвродливіша Балкіс, вийшла з-за високих червоних лілей у затінок камфорного дерева, і поклати руку на плече Сулейману-ібн-Дауду, і сказала:

— О мій повелителю і скарбе моєї душі! Радій: тепер султанші з Єгипту, Єфіопії, Абіссинії, Персії, Індії та Китаю дістали добру науку, якої вони довго не забудуть.

І Сулейман-ібн-Дауд, дивлячись на метеликів, які граючись, пурхали на осонні, сказав:

— О моя подруго і скарбе мого щастя, як же це сталося? Адже я весь час тільки жартував з Метеликом.

І він розповів Балкіс про те, що зробив заради Метелика.

А ніжна, любляча Балкіс сказала:

— О мій повелителю і володарю днів моїх! Я сховалась за камфорним деревом і геть усе бачила. Це я навчила Метелиху, щоб вона примусила Метелика тупнути. Я знала, що мій повелитель жартома сподіє якесь велике чудо, а султанші, те чудо побачивши, налякаються і принишкнуть.

І вона розповіла йому все, що султанші казали, бачили й думали.

Тоді Сулейман-ібн-Дауд підвівся з лави, що стояла під камфорним деревом, простяг до Балкіс руки і, відчуваючи на серці радість, сказав:

— О подруго моя і насолодо днів моїх! Знай, що, коли б я сподіяв це чудо проти султанші з гордоців чи гніву, мені було б так само соромно, як тоді, коли я збирався влаштувати бенкет для усіх звірів світу. Але дякуючи твоїй мудрості, я сподіяв чудо заради жарту, а воно, бач, звільнило мене від сварок моїх сварливих жінок. Скажи ж мені, подруго моя і серце серця мого, звідки в тебе така мудрість?

І тоді Балкіс, найвродливіша і найстрункіша Балкіс, подивилася Сулейману-ібн-Дауду просто в очі, а потім, схиливши голівку, точнісінько як Метелиха, сказала:

— А звідти, по-перше, що я люблю тебе, о мій повелителю, а по-друге, я добре знаю жіночу вдачу.

І вони пішли до палацу, і жили щасливо до кінця днів своїх.

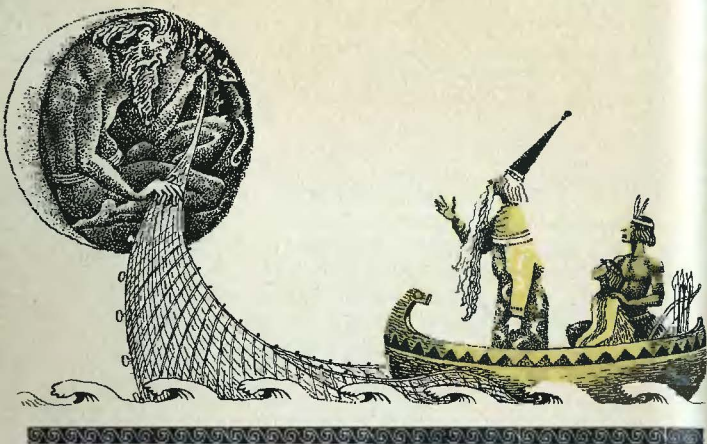
А й справді ж, Балкіс хитро придумала?

Якщо, до кінця прочитавши цю книжку, Ти скажеш: «Навіщо така мені казка? Що з неї візьму я? Чого я навчуся?», То я відповім, ти ж послухай, будь ласка.

Це казка для тих, що похвастатись люблять, Хоча і не мають для того причини,
Це казка для тих, що себе тільки люблять, Забувши про скромність — окрасу людини.

Коли ти захочеш похвастатись, друже, То зваж перед тим: чи робити це слід?
Згадай на хвилину про звіра морського,
Що з'їв Сулейманів обід.

ЯК КРАБ ГРАВСЯ МОРЕМ

Давно-давно, ще до давніх-прадавніх часів, мов серденько, був час, коли все тільки починалось. І в отой час самого Початку Найстарший серед Чарівників приводив усе до ладу. Спершу він привів до ладу Землю. Далі він привів до ладу Море. А потім звелів усім тваринам вийти і погратись.

І тварини сказали:

— О Чарівниче, а в що ж нам гратись?

І Чарівник сказав:

— Зараз я вам покажу.

Він узяв Слона — Єдиного-Тодішнього-Слона — і сказав:

— Грайся в слона.

І Єдиний-Тодішній-Слон почав гратися в слона.

Далі він узяв Бобра — Єдиного-Тодішнього-Бобра — і сказав:

— Грайся в бобра.

І Єдиний-Тодішній-Бобер почав гратися в бобра. Далі він узяв Корову Єдину-Тодішню-Корову і сказав:

— Грайся в корову.

І Єдина-Тодішня-Корова почала гратися в корову.

Далі він узяв Черепаху Єдину-Тодішню Черепаху і сказав:

— Грайся в черепаху.

І Єдина-Тодішня-Черепаху почала гратися в черепаху.

Так він перебрав усіх тварин, птахів та риб і всім сказав, у що треба гратись.

Надвечір, коли все живе прагне спочинку, до Чарівника прийшов Чоловік. Він прийшов не сам, а зі своєю маленькою донечкою, саме так, зі своєю улюбленою дівчинкою, яка сиділа в нього на плечі, і спитав:

— Що це за гра, Чарівниче?

І Чарівник сказав:

— О Чоловіче, це гра в Початок, але ти надто розумний для цієї гри.

Чоловік уклонився й сказав:

— Так, я надто розумний для цієї гри, але ж не забудь зробити, щоб усі живі істоти корилися мені.

І поки вони отак розмовляли, Пау Амма, Краб, що стояв у черзі на гру, кинувся вбік і сповз у море, міркуючи в думці: «Я сам знайду собі гру в морській безодні і ніколи не коритимусь людині».

Ніхто не бачив, як він утік, окрім маленької дівчинки, що сиділа в Чоловіка на плечі. І гра тривала далі, аж поки всі тварини одержали вказівку, у що їм гратися. І тоді Чарівник витер пилюку з рук та й подався довкола світу поглянути, чи ж добре граються тварини.

Він пішов на північ і побачив, що Єдиний-Тодішній-Слон розриває бивнями і втоптує ногами приготовану для нього нову-новісіньку землю.

— Кун?— спитав Єдиний-Тодішній-Слон, і це означало:— Добре?

— Паях Кун!— відповів Чарівник, і це означало:— Дуже добре!

Він дмухнув на велетенські скелі та брили землі, що їх накидав Єдиний-Тодішній-Слон, і враз виникли найвищі Гімалайські гори, і ти можеш знайти їх на карті.

І пішов Чарівник на схід, і побачив Єдину-Тодішню-Корову, яка паслась на приготованому для неї лузі. Єдина-Тодішня-Корова пройшла до найближчого лісу та й злизала його язиком, а тоді лягла й почала ремигати.

— Кун?— спитала Єдина-Тодішня-Корова.

— Паях кун!— відповів Чарівник.

Він дмухнув на голу ділянку, де щойно був ліс, а потім на те місце, де лежала Корова, і з першої виникла Велика Індійська пустеля, а з другого — африканська пустеля Сахара, і ти можеш знайти їх на карті.

І пішов Чарівник на захід, і побачив Єдиного-Тодішнього-Бобра, який будував боброві загати в гирлах широких річок, приготованих для нього.

— Кун?— спитав Єдиний-Тодішній-Бобер.

— Паях кун!— відповів Чарівник.

Він дмухнув на повалені стовбури дерев та на тихі води, і враз виникли Еверглейдські болота Флориди, і ти можеш знайти їх на карті.

І пішов Чарівник на південь, і побачив Єдину-Тодішню-Черепаху, що греблася в піску, приготованому для неї, і пісок та каміння летіли в усі боки і падали далеко в море.

— Кун?— спитала Єдина-Тодішня-Черепаха.

— Паях кун!— відповів Чарівник.

Він дмухнув на пісок та каміння, що впали в море, і виникли найчарівніші острови — Борнео, Целебес, Суматра, Ява та інші, що складають Малайський архіпелаг. Ти можеш і їх відшукати на карті.

Незабаром на березі річки Перак Старий Чарівник зустрів Чоловіка і запитав:

— А скажи-но мені, Чоловіче, чи всі тварини скоряються тобі?

— Всі, сказав Чоловік.

— А Земля скоряється тобі?

— Так.

— А Море скоряється тобі?

— Ні,— сказав Чоловік.— Один раз удень і один раз уночі Море набігає на річку Перак і жене прісну воду в глибину лісу, і вода заливає моє житло. Один раз удень і один раз уночі Море відступає назад і забирає з собою всю воду ріки, так що лишається самий мул, і човен мій перекидається набік. Це ти навчив Море такої гри?

— Ні,— сказав Чарівник. Це якась нова і до того ж погана гра.

— Поглянь!— сказав Чоловік, і коли він це сказав, розбурхане Море підкотилось до гирла ріки Перак і погнало назад її води, і вони розлились темним лісом далеко-далеко і затопили чоловікове житло.

— Щось тут негаразд,— сказав Чарівник.— Ану спусти свого човна, зараз ми дізнаємось, хто це так грається Морем.

Вони сіли в човен, і з ними сіла маленька дівчинка, чоловікова донечка. Чоловік прихопив з собою *кріс* — великий ніж з кривим, хвилястим, мов язик полум'я, лезом, і вони попливли по річці Перак. Тим часом Море покотилось назад, воно котилось й котилось, і разом з ним линув човен з гирла річки Перак повз Селангор, повз Малакку, повз Сінгапур і далі й далі, аж до острова Бінтан, неначе його тягли на вірвовці.

Тоді Чарівник підвівся і гукнув:

— Гей ви, звірі, птахи та риби, яких я брав на самому Початку до рук і вчив кожного своїй гри, хто з вас грається Морем?

І звірі, птахи та риби в один голос відповіли:

— О Чарівниче, ми граємося у ті ігри, яких ти нас навчав, — і ми самі, і наші діти, і діти наших дітей. Але ніхто з нас не грається Морем.

Аж тут над водою зійшов повний, кругловидий Місяць, і Чарівник спитав у горбатого дідуса, що сидить на Місяці і плете сіть, сподіваючись колись спіймати нею світ:

— Гей, Місячний Рибалко, це ти граєшся Морем?

— Ні, — відповів Рибалка. — Я плету сіть, якою сподіваюся колись спіймати світ. Але я не граюся Морем.

А на Місяці живе ще й Пацюк, що точить сіть старого Рибалки так само швидко, як той її плете, і Чарівник спитав Пацюка:

— Гей, Місячний Пацюче, це ти граєш Морем?

І Пацюк відповів:

— Мені задосить клопоту точити сіть, яку плете оцей старий Рибалка. Ні, я не граюся Морем.

І він знов заходився коло сіті.

Тоді маленька дівчинка, донечка отого Чоловіка, простягла свої пухленькі смагляві рученята, прикрашені браслетами з чудових білих черепашок, і сказала:

— О Чарівниче! Коли мій тато розмовляв з тобою на самому Початку і я сиділа в нього на плечі, а ти вчив звірів кожного своєї гри, один звір неслухняно втік у Море, не дочекавшись, поки ти йому покажеш його гру.

І Чарівник сказав:

— Розумна дитина, яка все бачить і мовчить! А який же він є, той звір?

І маленька дівчинка, донечка отого Чоловіка, сказала:

— Він круглий і плаский, і очі в нього ростуть на патичках, і бігає він боком, отак, а на спині у нього міцний панцир.

І Чарівник сказав:

— Розумна дитина, яка говорить — і все тільки правду. Тепер я знаю, куди подівся Пау Амма. Дай-но мені весло!

Він узяв весло, але гребти не довелось. Могутня течія понесла човен мимо численних островів, і так вони допливли до місця, що зветься Пусат Тасек — Серце Моря, де є глибоченна западина, що веде до Серця світу, і в тій западині росте Чудесне Дерево — Паух Янггі, — на якому спіють чародійні горіхдвійнята.

Отут Чарівник занурив руку по саме плече в теплу морську воду і під корінням Чудесного Дерева намадав широку спину Краба Пау Амми. І від його дотику Пау Амма заворушився, і все Море піднялося так, як піднімається вода в кухлику, коли ти встромляєш туди руку.

— Ага! — сказав Чарівник. — Тепер я знаю, хто грається Морем.

І він голосно гукнув:

— Що ти там робиш, Пау Амма?

І Пау Амма, сидячи глибоко під водою, відповів:

— Один раз удень і один раз уночі я виходжу шукати собі їжу. Один раз удень і один раз уночі я повертаюсь додому. Дай мені спокій!

І Чарівник сказав:

— Послухай-но, Пау Амма! Коли ти виходиш з своєї нори, води Моря вливаються в Пусат Тасек, і відмілини всіх островів оголяються, і вся дрібна риба гине, і Раджа Моянг Кабан, Цар слонів, бруднить собі ноги в муляці. Коли ти повертаєшся в Пусат Тасек і сідаєш на своє місце, води Моря підіймаються і затоплюють добру половину дрібних островів, і заливають Чоловікове житло, і Раджа Абдуллах, Цар крокодилів, захищається солоною водою.

І Пау Амма, сидячи глибоко під водою, зареготався і відповів:

— А я й не знав, що маю таку силу. Тепер я виходитиму сім разів на день, щоб води Моря завжди вирували.

І Чарівник сказав:

— Я не можу примусити тебе гратися в ту гру, що призначалася для тебе, Пау Амма, бо ти на самому Початку втік від мене. Та коли не боїшся, вийди сюди, і ми поговоримо.

— Нічого я не боюсь,— відповів Пау Амма і вплив на поверхню моря, залиту місячним сяйвом.

На світі не було такого величезного звіра, як Пау Амма, бо він був не просто краб, а Цар крабів. Одним боком панцира він сягав берегів Сараваку, а іншим — берегів Пахангу. Він був вищий за дими трьох вулканів! Коли він підіймався гіллям Чудесного Дерева, то ненароком зірвав один з горіхів-двійнят — один великий чародійний горіх з двома смачними зернятками, що повертають людям молодість, а дівчинка побачила, що горіх пливе біля човна, зловила його і розколола своїми маленькими золотими ножицями.

— Ну,— сказав Чарівник,— а тепер, Пау Амма, почакай, покажи нам свою могутність.

Пау Амма поводить очима і потрясав своїми ногами, але спромігся тільки скаламутити море, бо хоч він і був Цар крабів, але все ж таки тільки краб, і Чарівник засміявся:

— А могутності твоєї щось не видно, Пау Амма,— сказав він.— Дозволь, тепер спробую я.

І Чарівник лише ворухнув лівою рукою, ба навіть не рукою, а тільки мізинцем лівої руки, і раптом — уяви собі, моє серденько! — твердий синьо-зелено-чорний панцир спав із Краба, мов шкаралу-па з горіха, і Пау Амма став м'якенький-м'якенький, як оті молоденькі краби, що ти їх неодмінно побачиш, коли побуваєш на березі моря. Отак-то, моє серденько.

— Звісно, ти дуже могутній,— сказав Чарів-

ник.— Та, може, попросити Чоловіка, щоб він тебе розрізав навпіл своїм крісом? Чи послати по Раджу Моянг Кабана, Царя слонів, щоб він настрикнув тебе на свої бивні? А чи гукнути Раджу Абдуллаха, Царя крокодилів, щоб він тебе перекусив?

І Пау Амма відповів:

— Мені соромно! Поверни мені панцир і відпусти мене в Пусат Тасек, і я виходитиму лише один раз удень та один раз уночі, і то лише для того, щоб роздобути собі їжу.

І Чарівник сказав:

— Ні, Пау Амма, я не віддам тобі панцира. бо ти ростимеш та набиратимешся сил і, чого доброго, запишаєшся так, що, забувши про обіцянку, знову почнеш гратися Морем.

Тоді Пау Амма сказав:

— Що ж мені робити? Я такий великий, що можу сховатися тільки в Пусат Тасек, а коли я вийду кудись отак, без панцира, мене розірвуть і з'їдять акули. Коли ж я отак, без панцира, спущуся в Пусат Тасек, то там хоч і буду в безпеці, проте не зможу роздобути собі їжі і помру з голоду.

І він замахав ногами й жалібно заквилив.

— Послухай-но. Пау Амма,— сказав Чарівник.— Я не можу примусити тебе гратися в ту гру, для якої ти призначався, бо ти на самому Початку втік від мене. Та коли ти хочеш, я зроблю так, що кожен камінчик, кожна ямка і кожен кущик водоростей у всіх морях буде безпечним Пусат Тасеком для тебе і для твоїх дітей — одини й навки.

І Пау Амма сказав:

— Гаразд, але я ще не вирішив. Бачиш! Ось Чоловік, який розмовляв з тобою на самому Початку. Коли б він не відвернув тоді твоєї уваги, мені б не набридло чекати, і я б не втік у море, і біди зі мною не сталося б. Що ж він для мене зробить?

І Чоловік сказав:

— Коли хочеш, я зроблю так, щоб і вода, і суша стали домівою тобі і твоїм дітям.— ви матимете схованку і на землі, і в морі.

І Пау Амма сказав:

— Гаразд, але я ще не вирішив. Бачите! Ось та дівчинка, яка підгледіла, як я тікав. Коли б вона тоді ж сказала про це, Чарівник покликав би мене назад, і біди зі мною не сталося б. Що ж вона зробить для мене?

І маленька дівчинка, донечка Чоловіка, сказала:

— Я зараз їм смачний горіх. Коли ти хочеш, я віддам тобі оці ножиці, дуже гострі й дуже міцні, ото ж і ти, і твої діти зможете лущити й цілими днями їсти кокосові горіхи, як тільки вийдете з моря на сушу. Цими ж ножицями ви зможете викопати собі Пусат Тасек, коли поблизу не знайдеться підходящого каменя чи ямки. А коли земля буде надто тверда, оці ножиці допоможуть вам здертись на будь-яке дерево.

І Пау Амма сказав:

— Гаразд, але я ще й досі не вирішив, бо поки я отакий м'який, ваші подарунки мені не допоможуть. Поверни мені панцир, о Чарівниче, і я гратимусь у твою гру.

І Чарівник сказав:

— Я поверну тобі панцир, Пау Амма, та тільки на одинадцять місяців у році. А на дванадцятий місяць кожного року він м'якшатиме знову, щоб нагадати тобі і твоїм дітям, як я вмію чарувати, і щоб ти не забував про скромність, Пау Амма. Бо коли ти зможеш бігати і під водою, і по землі, ти, чого доброго, станеш надто зарозумілий. А коли ти зможеш і лазити по деревах, і лущити горіхи, і копати ямки своїми ножицями, ти, чого доброго, станеш надто зажерливий, Пау Амма.

І Пау Амма подумав трохи і сказав:

— Отепер я вирішив. Я приймаю ваші подарунки.

Тоді Чарівник поворухнув своєю правою рукою— всіма п'ятьма пальцями правої руки, і раптом— уяви собі, моє серденько!— Пау Амма почав меншати, меншати, меншати і став звичайним маленьким зеленкуватим крабом, що плив біля човна і кричав тоненьким голоском:

— Дайте мені ножиці!

І дівчинка вихопила його з води, посадила собі на маленьку смагляву долоню, а потім поклала на дно човна і віддала йому свої ножиці. І Краб затиснув їх у куценьких ніжках, а тоді взявся ними вимахувати та все клацав, клацав і клацав, примовляючи:

— Я можу лущити горіхи! Я можу розколювати черепашки! Я можу копати ямки! Я можу лазити по деревах! Я можу дихати й на суші! Я можу знайти собі безпечний Пусат Тасек під кожним камінцем! От не знав, що я такий могутній! Кун? Добре?

— Паях кун! Дуже добре! — сказав Чарівник, засміявся та й відпустив Краба.

І маленький Пау Амма через борт човна кинувся у воду, і був він тепер такий крихітний, що легко міг сховатися у затінку сухого листка на землі чи під порожньою черепашкою на дні морському.

— Добре зроблено?— спитав Чарівник.

— Авжеж,— відповів Чоловік. — Тільки тепер нам треба повертатися в Перак, а гребти буде нелегко. От коли б ми підождали, поки Пау Амма пірне в Пусат Тасек, вода сама донесла б нас додому.

— Ти дуже лінивий,— сказав Чарівник. — І діти твої теж будуть ліниві. Вони будуть найлінивіші в усьому світі.

І він підніс пальця до Місяця і сказав:

— Гей, Рибалко! Тут є один Чоловік, якому ліньки веслувати. Дотягни його човна додому своєю сіткою, Рибалко!

— Е, ні!— сказав Чоловік.— Якщо вже мені судилося бути лінивим до кінця життя, то нехай

Море двічі на добу працює на мене. Тоді мені не доведеться веслувати.

І Чарівник засміявся і сказав:

— Паях кун!

І Місячний Пацюк перестав гризти рибалчину сіль, і Рибалка опустив її до самого моря і потяг його води повз острові Бінтанг, повз Сінгапур, повз Малакку, і повз Селангор, і зрештою човен шугнув у гирло річки Перак.

— Кун? — спитав Місячний Рибалка.

— Паях кун! — відповів Чарівник. — Віднині не забувай двічі удень і двічі вночі тягти Море, щоб оцюму лінивому Чоловікові не треба було веслувати. Та гляди, не дуже старайся, бо й тобі перепаде, як Пау Аммі.

І після цього всі розійшлися по домівках і полягали спати.

А тепер слухай уважно, моє серденько!

Від того самого дня і понині Місяць не перестав штовхати море туди й сюди, і цей рух моря ми звемо припливами та відпливами. Іноді Рибалка перестаріється і так підніме воду, що починається розлив. Іноді ж він її не досить піднімає, і тоді вода стоїть низько. Але найчастіше він все-таки працює справно через те, що боїться Найстаршого Чарівника.

А Пау Амма?

Коли ти підеш на берег моря, моє серденько, то неодмінно побачиш, як його діти копають собі маленькі Пусат Тасеки під кожним камінцем, під кожним жмутиком водоростей на піщаній відміліні. Ти побачиш, як вони розмахують своїми маленькими ножицями. А в деяких країнах краби справді живуть і на суші, і здираються на високі пальмові дерева, і їдять кокосові горіхи, як їм обіцяла маленька дівчинка, донечка отого Чоловіка.

Але один раз на рік з усіх крабів спадає твердий панцир, і вони стають м'які-м'які, і тоді вони

згадують про могутність отого Чарівника. Та хоч би як там було, не слід нищити маленьких крабів тільки за те, що ще до давніх-прадавніх часів старий Пау Амма показав себе невихованим крабом.

І запам'ятай: діти старого Пау Амми страшенно не люблять, коли їх витягають з маленьких Пусат Тасетів і приносять додому в скляних баночках. Ось чому вони намагаються ущипнути своїми ножицями-клешнями кожного, хто їх ловить. І по заслузі — хай не чіпає!

Як від Англії почнеш,
То й до місця допливеш,
Аж туди, де Пау Амма
Жив на дні морському в ямі,
Де він Пусат Тасек мав,
Звідки море він гойдав.
Тож рушай скоріше в путь.
Курс на П. твій, не забудь!
На шляху твоїм затока
І бурхлива, і глибока,
Б. — затока — омиває
Ф. країну, І. країну.
Далі шлях твій пролягає
Крізь протоку Г., мій сину.
Ти — моряк, стоїш на варті,
Прокладаєш курс по карті.
Сміливіш на схід мандруй,
Та за назвами слідкуй!
Що це значить — море С.?
В нім два острови на С.,
Ще три острови на К.,
З нього шлях іде в С. к.,
В море Ч. С. к. тече...
Скрізь тут сонечко пече,
Й душно навіть ранком раннім
І в моряж, і в океані.
В океані! Та в якому?

Це узнати слід самому.
 Ось по ньому погуляєш,
 То чимало знань придбаєш
 І нарешті відшукаєш
 Те, чого ти ще не знаєш.
 Добре треба попотіти,
 Щоб цей віршик зрозуміти!

А якщо тобі все ж таки кортить його зрозуміти,
 то негайно візьми в руки Географічний атлас — цю
 найцікавішу з усіх книжок з найчарівнішими в сві-
 ті малюнками, — розгорни в ньому карту світу і, по-
 чинаючи від Англії, простеж уважно за всіма ге-
 ографічними назвами (в тому числі й за тими,
 початкові літери яких дано в цьому віршику) аж
 до Південно-Китайського моря, де, здається, і відбу-
 лись усі оці події. Кожен справжній моряк і всяк
 той, хто мріє стати справжнім моряком, повинен
 знати карту. Доки ж ти занадто малий і ще не нав-
 чився читати, то попроси, щоб тобі допомогли
 старші.

ПРИПОВІДКА ПРО СТАРОГО КЕНГУРУ

Не завжди Кенгуру був такий, яким його ми ба-
 чимо тепер. Це було зовсім інше звірятко, на чоти-
 рьох куценських ніжках, сіре, пухнасте й пихате.

Потанцювавши на пагорку посеред Австралії,
 він подався до маленького чародія Нка. Прийшов
 він до Нка вранці о шостій годині, ще до сніданку,
 та й каже:

— Зроби мене несхожим на всіх інших звірів, і
 то сьогодні ж до п'ятої години дня.

Підскачов Нка з піщаної відмілини, де він сидів,
 та як закричить:

— Забирайся геть!

Кенгуру був сірий, пухнастий і дуже пихатий.
 Потанцювавши на краю скелі посеред Австралії, він
 подався до середнього чародія Нкінга.

Прийшов він до Нкінга о восьмій ранку, вже
 після сніданку, та й каже:

— Зроби мене несхожим на всіх інших звірів, зроби так, щоб я уславився, — і то сьогодні ж до п'ятої години дня.

Вискочив Нкінг з своєї нори в густій колючій траві та як закричить:

— Забирайся геть!

Кенгуру був сірий, пухнастий і дуже пихатий. Потанцювавши на піщаному схилі посеред Австралії, він подався до великого чародія Нконга.

Прийшов він до Нконга о десятій годині ранку, ще до обіду, та й каже:

— Зроби мене несхожим на всіх інших звірів, зроби так, щоб слава ганялася за мною, — і то сьогодні ж до п'ятої години дня.

Вискочив Нконг з маленького соляного озера, в якому купався, та як закричить:

— Гаразд, зроблю!

Гукнув Нконг Дінго, рудого пса Дінго, завжди голодного, завжди брудного, а гукнувши, показав на Кенгуру та й сказав:

— Дінго! Прокинись, Дінго! Бачиш отого танцюриста на гірці? Він хоче слави, він хоче, щоб його славно-преславно поганяли. Отак і зроби!

Підскочив тут Дінго, рудий пес Дінго, підскочив та й каже:

— Кого, отого пацючка?

Метнувся тут Дінго, рудий пес Дінго, завжди голодний, завжди брудний, і, роззявивши пащу, схожу на цеберко, помчав до Кенгуру.

Метнувся геть пихатий Кенгуру, побіг на чотирих куценських ніжках, немов той кролик.

На цьому, серденько моє, кінчається перша частина моєї казки!

Біг Кенгуру через пустелю, біг через гори й долини, біг через ліси й поля, по колючках та купинах, біг, аж поки в нього заболіли передні ноги.

А що йому було робити!

Слідом за ним біг Дінго, рудий пес Дінго, завжди голодний, завжди брудний, біг, роззявивши пащу, схожу на бездонне барило. Він не наздоганяв Кенгуру, але й не відставав од нього, а тільки біг та біг.

А що йому було робити!

Бо все ще біг старий пихатий Кенгуру. Він біг під деревами, біг серед чагарників, біг по високій траві, біг по низькій травичці, біг через тропіки Ракка та Козерога, біг, аж поки в нього заболіли задні ноги.

А що йому було робити!

Бо за ним гнався та гнався Дінго, рудий пес Дінго, все голодніший та голодніший, що вже роззявив пащу, схожу на темний порожній льох. Він не наздоганяв Кенгуру, але й не відставав од нього, і так вони добігли до річки Вольгонг.

На річці тій не було ні моста, ні порома, і Кенгуру не знав, як йому перебігти на той бік. Він прос-то сів на задні ноги і поскакав.

А що йому було робити!

Спершу він скакав на один метр, потім на три, а потім — на п'ять. І ноги в нього ставали міцніші, і ноги в нього робилися довші. Він не мав часу перепочити, він не мав часу перекусити, хоч як йому дуже хотілось.

Бо й досі біг Дінго, рудий пес Дінго, страшенно спантеличений, страшенно голодний, він біг і чудувався, які ж то сили земні чи небесні змусили старого Кенгуру скакати.

Бо той скакав, мов суха горошина в горщику, мов новий гумовий м'ячик у дитячій кімнаті.

А що було тому робити!

Він підібрав передні ноги, він скакав лише на задніх, він випростав для противаги хвіст і так скакав через широке плоскогір'я Дарлінг Даунз.

А що йому було робити!

Бо й досі біг Дінго, стомлений пес Дінго, все

голодніший та голодніший, біг і дивувався, біг і чу-
дувався, коли ж уже оті земні а чи небесні сили
змусять старого Кенгуру зупинитись.

І ось тоді з своєї соляної купелі вийшов Нконг та
й сказав:

— Зараз точно п'ята!

І сів тоді Дінго, бідолашний пес Дінго, завжди
голодний, завжди брудний, а сівши, висолопив язи-
ка та й завив.

І сів тоді Кенгуру, старий пихатий Кенгуру,
сів просто на хвіст, мов доярка на стільчик, а сів-
ши, сказав:

— Який я радий, що це вже скінчилось!

Тоді сам Нконг, завжди ввічливий Нконг, ска-
зав:

— А чому ж ти не дякуєш рудому псові Дін-
го? Чом не дякуєш йому за все, що він для тебе зро-
бив?

І сказав Кенгуру, стомлений старий Кенгуру:

— А за віщо? Він прогнав мене з тих місць, де я
провів дитинство, він не дав мені вчасно пообідати
та повечеряти, він спотворив мені ноги та й усього
мене — що й не впізнати.

Тоді Нконг відказав:

— Може, я помиляюсь, але ж хіба не ти просив
мене зробити тебе несхожим на всіх інших звірів,
хіба не ти просив, щоб за тобою славно попобігали?
А зараз точно п'ята.

— Так, — сказав Кенгуру. — Але краще б я не
просив тебе. Я думав, ти почаклуєш, я думав, ти
почаруєш, а ти взяв та й насміявся з мене.

— Насміявся? — крикнув Нконг з своєї густо-
синької купелі, куди він знову заліз. — Ану, повтори
ще раз! Я тільки свисну Дінго, і він ганятиме тебе,
аж поки ти впадеш без задніх ніг.

— Ні, ні! — сказав Кенгуру. — Я перепрошую.
Ноги — це все-таки ноги, і без них не обійдешся.
Я хотів лише пояснити вашій ясновельможності, що

від самісінького ранку нічого не їв, і в животі у мене бурчить.

— Еге,— додав Дінго, рудий пес Дінго,— і в мене теж. Я зробив його несхожим на інших звірів, але що ж мені повечеряти?

Тоді Нконг сказав їм зі свого соляного озера:

— Приходьте завтра, і я вас вислухаю, а зараз я хочу купатись.

Так старий Кенгуру й рудий пес Дінго залишилися одне проти одного посеред Австралії, і кожен з них сказав:

— Це ти в усьому винен!

Кенгуру сіренький,
Кенгуру пихатий,
Захотів уславитись,
Знаменитим стати.

Він пішов до Нконга
Слави попросити,
Ну, і Нконг зробив його
Дивно знаменитим!

Нконг гукнув собаку
Дінго,
пса рудого,
Й наказав ганяти
Кенгуру
малого.

Як підскочив
Дінго,
Як роззявив пащу!
І погнав, сердегу,
Крізь колючі
Хаші,
Та через
Болото,

Та через
Пустелю
І все далі
Й далі
Від його оселі.

Кенгуру сіренький,
Кенгуру пихатий
Біг та біг, а потім
Вже почав
Скакати!
Заболіли в нього
Ніженьки
Передні.
Ну та що ж робити,
Як позаду вредний
Дінго-пес прослався
Хмарою
Рудою,
Не дає
Спочинку,
Не дає
Спокою
І уже на задніх
Кенгуру стрибає,

Хвостиком
Зміцнілим
Ніжкам підсобляє.

Де ж це вони бігли?
У якій країні?

Почали від
Йорка,
Кінчили

В Луїні.

Потім обернулись
І назад помчали,
Аж до океану
Тихого
Домчали.
Двічі перетнули
Паралель
Тридцятую,
Поки їм годинник
Показав на п'яту.
От якби були вони
Та тобі
Сусіди!

Ти побіг би з ними
Від Аделаїди,
Розшукав би в атласі
Паралель

Тридцятую
(Нашими героями
Двічі перетяту)

І досяг би швидко
Океану
Тихого.

Наздогнав би

Дінго
Лютото,
Неситото.

І зоприв би
Тричі...

Та зате вже мав би
Ноги кенгурівські,
Спритні,
Як у мавпи.
На змаганнях з бігу
У великі свята
Заздрили б тобі всі
Бігуни-хлоп'ята.

ЯК З'ЯВИЛИСЯ НА СВІТ ПАНЦИРНИКИ

Хочу я тобі, моє серденько, розповісти ще одну казочку з давніх-прадавніх часів.

Був собі та жив собі у ті часи на світі Колючка-Дряпучка-Їжак, і мешкав він на берегах каламутної річки Амазонки, і їв слимаків у черепашках та інші смачні наїдки. І мав цей Колючка-Дряпучка доброго вірного друга — Повільну-Поважну-Черепашку, яка теж проживала на берегах каламутної річки Амазонки і їла зелений латук та інші подібне зілля. Отож їм жилося зовсім непогано.

Правда ж, моє серденько?

Але в ті давні-прадавні часи жив ще й Плямистий Ягуар, і мешкав він так само на берегах каламутної річки Амазонки. а їв геть усе, що тільки міг спіймати.

Коли йому не щастило спіймати лань або мавпу, він їв жаб та жуків, а коли не міг наловити жаб та

жуків, він біг до своєї мами Ягуарихи, і мама Ягуариха навчала його, як їсти черепах та їжаків.

Безліч разів тлумачила йому одне й те саме, по-благжливо помахуючи своїм хвостом:

— Синку мій, коли ти знайдеш їжака, то кинь його у воду, і він розгорнеться, а коли зловиш черепаху, то вдар її лапою, а тоді вишкребай з панцира.

І вона-таки знала, що казала, моє серденько.

Однієї чудової ночі на берегах каламутної річки Амазонки Плямистий Ягуар набрів на Колючку-Дряпучку-Їжака та Повільну-Поважну-Черепашку, які сиділи собі тихенько під стовбуром поваленого дерева. Втекти вони не могли, і тому Колючка-Дряпучка-Їжак згорнувся в колючий клубочок, — на те ж він і був Їжак! — а Повільна-Поважна-Черепашка сховала голову й ноги як можна далі під свій роговий панцир, — на те ж вона й була Черепашка!

І все начебто було зроблено чудово. Правда ж, моє серденько?

— Гей, ви, уважно слухайте мене, — гукнув до них Плямистий Ягуар, — бо це дуже, дуже важливо! Мама сказала мені, що коли я знайду їжака, то мушу кинути його у воду — і він розгорнеться, а коли й зустріну Черепашку, то мушу вдарити її лапою і тоді вишкребати з панцира. То хто ж тут із вас Їжак, а хто Черепашка? Бо сам я, клянусь своїми плямами, не можу цього сказати!

— А ти певен, що саме так навчила тебе мама? — запитав Колючка-Дряпучка-Їжак. — Цілком певен? Мабуть, вона казала, що коли тобі доведеться розгортати Черепашку, то слід її спершу кинути в воду, а коли ти захочеш вишкребти їжака, то слід його спершу вдарити лапою.

— А ти певен, що саме так навчала тебе мама? — запитала й собі Повільна-Поважна-Черепашка. — Цілком певен? Мабуть, вона казала, що коли тобі доведеться кидати у воду їжака, то треба спершу підгилити його лапою, а коли трапиться на дорозі

Черепаха, то треба шкрябати її панцир, поки вона розгорнеться.

— Здається мені, що це не зовсім так,— сказав Пляmistий Ягуар, але він уже був спантеличений. — Прошу вас, повторіть усе спочатку, тільки не так швидко.

— Коли ти шкрябатимеш лапою воду, то розгорни її Іжаком,— сказав Колючка-Дряпучка.— Запам'ятай гарненько, це дуже важливо!

— Але,— докинула Черепаха,— коли ти нашкрябаш з Іжака води, то полий нею Черепаху. Невже тобі не ясно?

— Мені вже плями сверблять од ваших слів,— відповів Пляmistий Ягуар.— Та я не потребую ваших порад. Я хочу знати лише одне: хто з вас Іжак, а хто Черепаха.

— Ну, цього я тобі не скажу,— відповів Колючка-Дряпучка.— Краще вдар мене лапою, коли тобі так хочеться.

— Ага!— вигукнув Пляmistий Ягуар.— Тепер я знаю, що ти Черепаха. Ти думала, я не здогадаюся? А я здогадався.

Пляmistий Ягур блискавично випростав лапу і вдарив нею Колючку-Дряпучку саме тоді, коли той згорнувся в клубок, і, звісно, безліч голок одразу вп'ялись йому в подушечки, які були такі ж м'які, як і на лапах кожної кицьки. Але найгірше було те, що він одкинув Колючку-Дряпучку в кущі аж за дерева, а там було так темно, що Ягуар уже й не міг його знайти. Тоді він засунув поранену лапу в рот, а голки, ясна річ, ще глибше зайшли йому в тіло.

Отямившись трохи від болю, пляmistий Ягуар сказав:

— Тепер я знаю, що то була не Черепаха. Але,— і він почував потилицю здоровою лапою,— але як же дізнатись, що оцей другий звір і є Черепаха?

— Так, так, я і є Черепаха,— сказала Повільна-Поважна.— Твоя матуся дала тобі добру раду.

Вона казала, що слід мене спершу вдарити лапою, а потім уже вишкрібати з панцира. Ну, спробуй.

— Але хвилину тому ти казала, що вона казала мені не те,— сказав Пляmistий Ягуар, висмоктуючи голки з пораненої лапи.— Ти казала, що мама казала мені зовсім інше.

— Гаразд, ти от кажеш, ніби я казала, що мати казала тобі зовсім інше. Але ж це байдужісінько. Бо коли вона казала, що, як ти кажеш, я казала, що вона казала, то це все одно, що я казала, що вона казала. А коли тобі здається, що вона казала, щоб ти розгорнув мене замість того, щоб вкинути в річку, то що ж тут я можу вдіяти? Адже так?

— Але ж зараз ти казала, що ти хочеш, щоб я вишкріб тебе лапою з панцира!— мовив Пляmistий Ягур.

— Та що ти! От помізкуй хоч трохи, і ти зрозумієш, що я такого зовсім не казала. Я казала, що твоя мама казала, щоб ти вишкріб мене лапою з панцира,— відповіла Повільна-Поважна.

— А що буде, коли я таки спробую?— спитав Ягуар, принюючись і обережно простягаючи лапу.

— Не знаю, бо мене ще ніколи не вишкрібали з панцира. Але правду кажу: коли хочеш побачити, як я плаваю, то кинь мене в воду.

— Не вірю я тобі!— сказав Пляmistий Ягуар.— Спершу ти переплутала все, що мені казала моя мама, так що я навіть не знаю, стою я зараз на голові чи сиджу на своєму пляmistому хвості. А тепер ти кажеш таке, що цілком зрозуміле для мене, і це ще більше збиває мене з пантелику. Моя мама казала мені, що одного з вас треба кинути в воду. А тебе це начебто найдужче й лякає. Отже, стрибай у каламутну річку Амазонку, мерщій!

— Гаразд, але попереджаю: твоя мама буде з цього незадоволена. Тож не кажи їй, що я тобі цього не казала,— сказала Повільна-Поважна.

— Якщо ти скажеш ще хоч слово про те, що мені

казала моя мама... — заговорив Плямистий Ягуар, але не встиг він докінчити, як Повільна-Поважна тихцем пірнула в каламутну річку Амазонку і попливла під водою до того місця, де її на березі чекав Колючка-Дряпучка.

— Ну, ще трохи, і був би нам кінець, — сказав Колючка-Дряпучка. — Не подобається мені цей Плямистий Ягуар. А що ти сказала йому про себе?

— Я сказала йому правду, що я і є справжня Черепаха, але він не повірив і примусив мене плинути в річку, щоб упевнитись, чи це справді так, а як упевнився — страшенно здивувався. Тепер він подався жалітися на нас своїй матері. Чуєш, чуєш?

І вони почули, як Плямистий Ягуар з ревом бігав між кущами та деревами понад берегом каламутної річки Амазонки, аж поки до нього прийшла його мама.

— Синку, синку! — сказала вона кілька разів, поблажливо помахуючи своїм хвостом. — Що ти таке зробив, чого не слід було робити?

— Я намагався вишкребти лапою того, хто хотів, щоб я його вишкріб з панцира, і от, бачиш, в моїй лапі зараз повно голок, — проквилів Плямистий Ягуар.

— Синку, синку! — сказав мати ще кілька разів, поблажливо помахуючи своїм хвостом. — Голки в подушечках твоєї пухленької лапки свідчать про те, що то був Їжак. Тобі слід було кинути його у воду.

— Я зробив це з іншим. Він назвав себе Черепахою, але я не повірив йому. Та то була правда, і він пірнув у каламутну річку Амазонку, а потім більше не виплив, і я зовсім нічого не їв, і, мабуть, краще нам податися звідси на інші місця. На каламутній річці Амазонці звірі страшенно хитрі.

— Синку, синку! — сказала мати ще кілька разів, поблажливо помахуючи своїм хвостом. — Слухай уважно, що я казатиму, і добре запам'ятай мої

слова. Їжак згортається в клубок, і його голки колючуть кожного, хто до нього торкається. Саме з цього й видно, що то Їжак.

— Мені дуже не подобається ця стара, — сказав Колючка-Дряпучка, сидючи в затінку великого листка. — Цікаво, чого вона ще його навчатиме?

— А Черепаха не може згортатись, — вела Ягуариха далі, поблажливо помахуючи своїм хвостом. — Вона лиш втягує голову й лапи під панцир. З цього й видно, що то Черепаха.

— Мені так само дуже й дуже не подобається ця стара, — промовила Повільна-Поважна. — Навіть Плямистий Ягуар і той не забуде такої науки. Як шкода, що ти, Колючко-Дряпучко, не вмієш плавати!

— Та що там я, — відповів Колючка-Дряпучка. — Краще подумай про те, як було б добре, коли б ти могла згортатись. Тс-с-с! Послухай, що співає Плямистий Ягуар!

А Ягуар сидів собі на березі каламутної річки Амазонки, висмоктував голки з пораненої лапи й наспівував собі під ніс:

Плавать може, та не згорнеться ніяк, —
То вже, звісно, Черепаха, не Їжак.
Миттю згорнеться, а плавати — ніяк, —
То уже не Черепаха, а Їжак.

— Цього він і через місяць не забуде, — сказав Колючка-Дряпучка. — Потримай-но мене за підборіддя, Повільна-Поважна, я повчуся плавати. Це може стати в пригоді.

— Чудово! — сказала Повільна-Поважна.

І вона підтримувала Колючку-Дряпучку за підборіддя, поки той борсався у каламутних водах Амазонки.

— З тебе ще вийде неабиякий плавець, — сказала Повільна-Поважна. — А тепер, будь ласка, розсупонь мені панцир на спині, подивимось, що мож-

на зробити, аби я навчилася згортатись. Це може стати в пригоді.

Колючка-Дряпучка допоміг розсупонити Повільній-Поважній спинний панцир, і вона, доклавши зусиль, згорнулася в маленький міцний клубочок.

— Чудово! — сказав Колючка-Дряпучка. — Але я раджу тобі трохи перепочити, бо ти аж посиніла від напруги. Будь ласка, поведи мене ще у воду, я хочу поплавати боком. Адже, ти кажеш, це зовсім легко.

І Колючка-Дряпучка почав учитися плавати боком, а Повільна-Поважна допомагала йому.

— Чудово! — сказала Повільна-Поважна. — Ще трохи вправ, і ти вже плаватимеш, як справжній кит. А тепер, якщо дозволиш тебе потурбувати, розсупонь мені панцир і спереду, я спробую згорнутися в такий же чарівний клубочок, в який згортаєшся ти. Адже ти кажеш, це зовсім легко. Ото здивується Плямистий Ягуар!

— Чудово! — сказав Колючка-Дряпучка мокрий як хлющ від купання в річці Амазонці. — Слово честі, я не відрізняв би тебе зараз від своїх родичів. Ну, ще трішечки вправ, тільки не стогни так, бо нас почує Плямистий Ягуар. А коли ти скінчиш, я хочу повчитися пірнати. Адже, ти кажеш, це зовсім легко. Ото здивується Плямистий Ягуар!

І Колючка-Дряпучка пірнув, а разом з ним пірнула й Повільна-Поважна, яка пливла під водою поруч нього і трохи допомагала йому.

— Чудово! — сказала Повільна-Поважна. — Тільки навчись ще трохи затримувати дихання, і дно каламутної річки Амазонки стане для тебе як рідна домівка. А тепер я спробую закладати задні ноги за вуха. Адже, ти кажеш, так дуже зручно. Ото здивується Плямистий Ягуар!

— Чудово! — сказав Колючка-Дряпучка. — І навіть спинні пластівці на твоєму панцирі трохи настовбурчилися. Тепер вони стирчать, а не прилягають один до одного.

— Справді? Бачиш, що значать вправи, — сказала Повільна-Поважна. — А я помічаю, що твої голки позлипалися до купи і тепер ти вже схожий більше на соснову шишку, а не на каштан у шкара-лупі, як раніше.

— Справді? — перепитав Колючка-Дряпучка. — Це тому, що я побрюхався у воді. Ото здивується Плямистий Ягуар!

І так вони обое, допомагаючи одне одному, аж до світання робили свої вправи. А коли зійшло сонечко, добре відпочили й висохли. І тут раптом виявилося, що обое вони до краю змінилися.

— Колючко-Дряпучко, — сказала Черепаха, добре поспідавши, — я вже зовсім не та, що була вчора. Ото поспіюся я з Плямистого Ягуара!

— Саме про це я і зараз подумав, — сказав Колючка-Дряпучка. — Гадаю, що панцир краще захищає, ніж голки, до того ж я тепер умію ще й плавати. Ото вже здивується Плямистий Ягуар! Ходімо знайдемо його.

Невдовзі вони розшукали Плямистого Ягуара, який і досі панькався з лапою, пораненою вчора об Їжака. Плямистий Ягуар так здивувався, що тричі перекинувся через плямистий хвіст, і то ще не міг отямитись.

— Доброго ранку, — сказав Колючка-Дряпучка. — Як почуває себе твоя добра матуся?

— Дякую, добре, — сказав Плямистий Ягуар. — Але, пробачте, я не можу пригадати, хто ви такі.

— Ах, який же ти забудько! — сказав Колючка-Дряпучка. — Ще тільки вчорашнього вечора ти хотів вишкребти мене лапою з панцира.

— Але ж у тебе не було ніякого панцира. Були самі лише голки, — здивовано сказав Плямистий Ягуар. — Я ж добре це запам'ятав. Ось поглянь на мою лапу!

— Ти наказав, щоб я плигнула в каламутну річку Амазонку, — сказала Повільна-Поважна. — Чо-

му ж це в тебе так покоротшала пам'ять, що вже сьогодні ти забув моє ім'я?

— А пригадаєш, що тобі говорила твоя мама? — докинув Колючка-Дряпучка. І заспівав:

Миттю згорнешся, а плавати — ніяк, —
То вже, звісно, Черепаха не Їжак.
Плавати може, та не згорнешся ніяк, —
То уже не Черепаха, а Їжак.

Колючка-Дряпучка-Їжачок і Повільна-Поважна-Черепаха згорнулися в клубочки і покотилися швидко-швидко навколо Плямистого Ягуара, аж у того в очах завертілися млиночки.

Тоді він побіг і покликав свою маму.

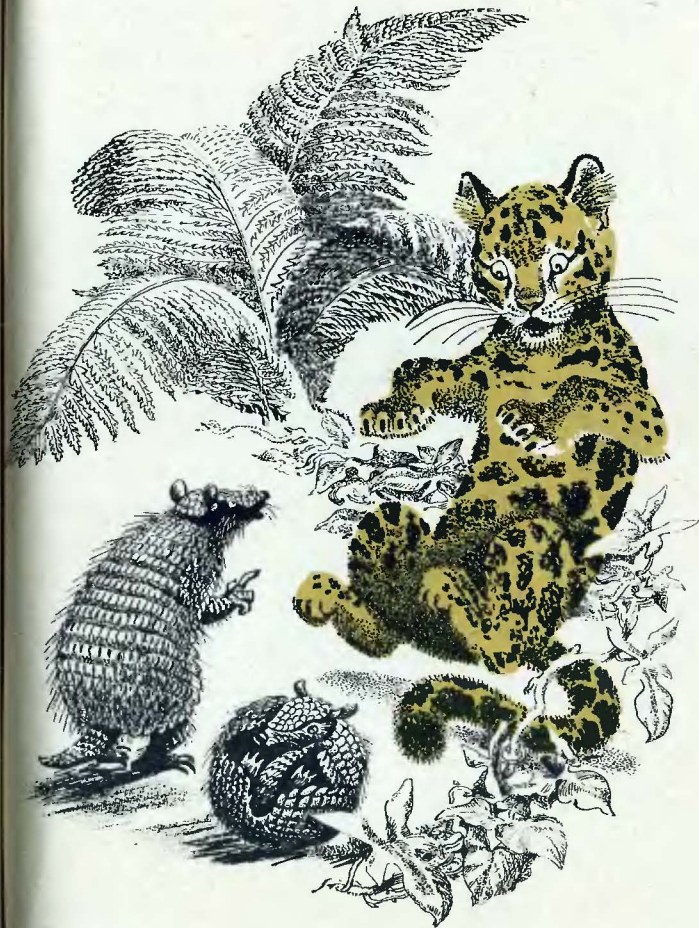
— Мамо, — сказав він, — сьогодні в наших лісах з'явилося двоє нових звірів, і той, про якого ви казали, що він не вмів плавати, — плаває, той, про якого ви казали, що він не вмів згортатися, — згортається в клубок. І вони порівну поділили між собою голки, а тому в них обох тепер колючий панцир. І вони обоє котилися й котилися, аж у мене в очах завертілися млиночки.

— Синку, синку! — сказала Ягуариха кілька разів, поблажливо помахуючи своїм хвостом. — Їжак є Їжак і не може бути нічим іншим, а Черепаха є Черепаха і так само не стане нічим іншим.

— Але ж ні, мамо, то не Їжак і не Черепаха. Вони обоє схожі і на Їжака, й на Черепаху одразу, але я не знаю, як їх звати.

— Дурниці! — сказала Ягуариха-мама. — Кожен звір має своє ім'я. А цих я зватиму Панцирниками, доки не дізнаюсь, хто вони насправді. А поки що дамо їм спокій.

Плямистий Ягуар послушав маму, та й сам був радий не чіпати незнаних тварин. Але найголовніше те, моє серденько, що з того часу й понині всі називають Колючку-Дряпучку-Їжака та Повільну-

Поважну-Черепаху тільки Панцирниками, і так — по всіх берегах каламутної річки Амазонки.

В інших місцях, звичайно, є і Їжаки й Черепахи (я навіть у себе в садку тримаю цих звірят), але давній рід їхніх предків, що жили на берегах каламутної річки Амазонки, мав панцири з окремих міцних черепашок, що стирчали одна над одною і нагадували всі разом соснову шишку, і з давніх-давен їх називали Панцирниками, і були вони дуже розумні.

Виходить, що все склалося чудово. Правда ж, моє серденько?

На казковій Амазонці

Ще ні разу я не був,

Про Бразілію далеку

Лиш краєчком вуха чув.

А з Ліверпуля, з гавані,

Від рідної землі,

В четвер щотижня в плавання

Рушають кораблі.

Пливуть вони в Бразілію,

Бразілію,

Бразілію.

І з ними, теж в Бразілію,

Так хочеться мені.

Не побачу я ніколи

В наших збіднених лісах

Ні плямистих ягуарів,

Ані дивних черепах.

Аж поки не поїду я

В один із четвергів

У сонячну Бразілію,

До мрійних берегів.

Бразіліє,

Бразіліє,

Жаданий краю мій,

Чи я ж тебе відвідаю,

Поки ще молодий?

ЯК У ВЕРБЛЮДА ВИРІС ГОРБ

А це вже інша казочка, і розповідає вона про те, як Верблюд нажив собі великого горба.

На початку років, коли світ був ще молодий-молодий, а тварини тільки ставали до роботи на Людину, був собі Верблюд. І жив той Верблюд якраз посеред Ревучої Пустелі, бо ж геть не хотів працювати, а до того ще й сам був Ревун. Отож він жував собі там різні цурпалки та гілочки, молочай, полин та колючки, і все — ліново-ліново. А коли хто озивався до нього, він лише гиркав — «Грррб!» Отак тобі — «Грррб!» і більше нічого.

От понеділкового ранку приходить до нього Кінь з сідлом на спині й вудилами в роті та й каже:

— Гей, Верблуде, чуєш, Верблуде, ходи й вози разом з нами!

А Верблюд огризнувся:

— Грррб!

Кінь пішов геть і розповів про це Людині.
От иаступного ранку приходить до нього Пес із палицею в зубах та й каже:

— Гей, Верблюде, чуєш, Верблюде, ходи, й служи, і носи разом з нами!

— Грррб!..— огризнувся Верблюд.

Пес пішов геть і розповів про це Людині.

От уже третього ранку приходить до нього Віл з ярмом на шиї та й каже:

— Гей, Верблюде, чуєш, Верблюде, ходи й ори поле разом із нами!

— Грррб!..— огризнувся Верблюд.

Віл пішов геть і розповів про це Людині.

Під кінець третього дня покликала Людина Коя, Пса та Вола і сказала:

— Троє, чуєте, Троє, мені дуже шкода вас (та ще в час, коли світ отакий молодий-молодий), але отой Гиркун з Пустелі не може працювати, а то б він був зараз тут. Отож я хочу дати йому спокій, зате ви маєте робити й за нього!

Це страшенно обурило Трьох (та ще в час, коли світ отакий молодий-молодий), і вони забігли аж на край Пустелі, й зібрали там *віче-раду* чи *сходку-на-раду*. А Верблюд підійшов і, вкрай ліниво пережовуючи кущ молочаю, почав сміятися з них. Потім гиркнув своє «Грррб!..» і знову подався геть.

Аж тут пролітав поблизу Джин, володар усіх пустель, загорнувшись у хмару куряви (джини завжди так подорожують, бо вони чародії), та й зупинився повічувати-посходкувати з Трьома.

— О Джине всіх Пустель, — сказав Кінь, — чи справедливо це, щоб хтось лінувався, коли світ ще такий молодий-молодий?

— Звісно, ні, — відповів Джин.

— Так от, — вів далі Кінь, — є такий звір з довгою шиєю та довгими ногами посеред твоєї Ревучої Пустелі (і сам він Ревун), що й за холодну воду не брався від понеділкового ранку. Він не хоче возити!

— Оце-то так!— сказав Джин і свиснув.— Клянуся золотом усієї Аравії — то мій Верблюд! А що ж він каже?

— Він каже «Грррб!»,— озвався Пес,— і не хоче служити й носити.

— А ще що він каже?

— Тільки «Грррб!»... і не хоче орати,— докинув Віл.

— Чудово!— сказав Джин.— Я йому зараз гиркну, якщо ви зласкавитесь почекати хвилинку.

Джин загорнувся у свій куряво-плащ, і помчав через пустелю, і розшукав там Верблюда, що з цілковитого нічев'я та лінощів витріщився на власне віддзеркалення в калюжі води.

— Агов, мій довгов'язий і пихатий друже,— сказав Джин,— я чув, ніби ти байдикуєш, хоч світ ще такий молодий-молодий?

— Грррб!— огризнувся Верблюд.

Джин сів і, вхопивши бороду в жменю, почав придумувати Велику Чаклунську Примову, поки Верблюд витріщився на своє власне віддзеркалення в калюжі води.

— Від понеділкового ранку ті Троє працювали і за тебе, і все через твої ліньки-перелінки,— сказав Джин, а сам далі обдумував Велику Чаклунську Примову, втопивши бороду в жменю.

— Грррб!— огризнувся Верблюд.

— Бувши тобою, я б уже не гиркав,— сказав Джин.— Настане день, коли ти пожалкуєш, що так чинив. Дурисвіте, я хочу, щоб ти працював.

Верблюд огризнувся ще раз: «Грррб!» І тільки-но він це сказав, то й побачив ураз, що його спина, якою він так пишався, розпухає та розпухає, і на ній помалу вип'явся великий горб.

— Бачиш?— сказав Джин.— Ото і є твоє власне «Грррб!», яке вилізло тобі спиною за те, що ти не працював. Сьогодні середа, а ти нічого не робив від понеділка, коли почалася робота. Тепер іди роби.

— Та як же я зможу,— сказав Верблюд,— з оцим горбом на спині?

— То я його зробив навмисно,— відповів Джин,— бо ти змарнував цілих три дні. Віднині ти зможеш працювати три дні підряд без їжі, бо тебе харчуватиме горб. Отож не нарікай ніколи, що я не подбав про тебе. Виходь з Пустелі, біжи до отих Трьох та поведься пристойно. Погиркай тепер на самого себе!

І Верблюд гиркав на себе, на свій горб та все інше, а все-таки подався до тих Трьох. І відтоді й донині Верблюд завжди тягає на собі оте «Грррб!» (яке ми з чемності звемо горбом, щоб не уражати його почуттів).

Але й досі він не надолужив отих змарнованих трьох днів на самому початку світу, як і досі не навчився поводитись пристойно.

Горб

У Верблюда —

Жахлива споруда:

В звиринці я бачив не раз.

Та горб ще бридкіший,

Ще більший,

Страшніший

Виросте в мене й у вас,

У всіх,

Хто до праці байдужий,

У тих, що лінуються дуже,—

В них виросте

Горб,

Верблюдачий Горб

В дітей і в дорослих, мій друже.

Ми ласі поспати,

І в будні, і в свята.

Прокинемось — рюмсаєм, квилим;

Нам ліньки вдягатись,

Нам ліньки вмиватись,
 І все нам здається немилим.
 Хто знає,
 Скажіть,
 Ну що тут робить?
 Як горб не нажити потворний?
 Небачений
 Горб,
 Нечуваний
 Горб,
 Ганебний, кошлатий і чорний.

Тут ліки відомі:
 Не думай про втому
 (Ти вже лінувався доволі.)
 У руки лопату,
 І — землю копати
 В садку, на вгороді, у полі!
 І сонце палюче,
 І вітер колючий,
 І злива, і піт трудовий
 Розглядять твої
 Горб,
 Небачений
 Горб
 Потворний, ганебний, бридкий.

А той,
 Хто до праці байдужий,
 Всяк той, хто лінується дуже,
 Носитиме
 Горб,
 Верблюдячий
 Горб,
 Малий чи дорослий він, друже.

ПРО КІШКУ, ЩО ГУЛЯЛА, ЯК САМА СОБІ ЗНАЛА

Слухай, та дослухайся, та зважуй, моє серденько, бо це чинилося, діялось, сталося і було, коли всі-всі свійські тварини були дикі.

І Пес був дикий, і Кінь був дикий, і Корова була дика, і Вівця була дика, і Свиня теж була дика — геть вони були дикі до краю і всі блукали в Диких Дрімучих Лісах у найдикішій самотині своїми дикими-предикими стежками. Та найдикішою серед усіх диких тварин була Кішка. Вона гуляла, як сама собі знала, й усі місця були однакові для неї.

Ну, ясна річ, що й Чоловік так само був дикий. Він був страшенно дикий. Він навіть не думав ставати свійським, аж доки зустрів Жінку, а Жінка сказала, що їй не до вподоби жити його диким життям.

Замість купи вогкого листя вона підшукала для ночівлі суху Печеру, і посипала долівку чистим

піском, і розпалила в Печері яскраве багаття із сушняка, і зависла вхід до Печери висушеною шкурою дикого коня, і вже по тому сказала:

— Витирай ноги, любий, коли заходиш, тепер у нас буде своя оселя.

Того вечора, моє серденько, вони їли м'ясо дикої вівці, спечене на гарячому камінні й засмачене диким часником та диким-предиким перцем; їли вони й дику качку, начинену диким рисом і приправлену диким кмином та диким коріандром; вони висмектали мозок з кісток диких биків, а закусали дикими ягодами та дикими фруктами-гренділами.

Після вечері щасливий, як ніколи, Чоловік уклався спати біля вогню.

Але Жінка не лягла, вона зосталася сидіти, розчісуючи свою довгу косу.

Потім вона взяла кістку з баранячої лопатки — велику, пласку, лопатоподібну кістку, — пильно придивилася до якихось дивних позначок на ній і завела чародійну пісню.

Це було перше чарівництво, яке бачив світ.

І з Диких Дрімучих Лісів враз позбігалися на узлісся геть усі дикі тварини і вп'ялися очима в огонь, що горів оддалік у п'ятні, і не могли збагнути, що то все значить.

Тоді Дикий Кінь тупнув своїм диким копитом і мовив:

— О мої Друзі, о мої Вороги, навіщо ото Чоловік та Жінка-запалили таке велике світло в отій великій Печері, і чи не буде нам від того лиха?

Дикий Пес задер свого дикого писка, пригнувся і, вчувши пахощі печеної баранини, сказав:

— Піду погляну, подивлюсь, побачу та й скажу. Здається, то на добро. Кішко, ходімо зо мною.

— Нні-нні! — сказала Кішка. — Я — Кішка, що гуляє, як сама собі знає, і всі місця однакові для мене. З тобою я не піду.

— Раз так — віднині ми не друзі, — сказав Дикий Пес і потрюхикав до Печери.

Та коли він трохи відбіг, Кішка сказала сама собі: «Мені ж однаково, де гуляти. То чом би й не піти, й не подивитись, і не побачити та не дізнатись. а потім гайнути, куди заманеться?»

Отож вона тищечком-нищечком подалася услід за Диким Псом і причаїлася в такому місці, звідки все було чути.

Тим часом Дикий Пес, прибігши до входу в Печеру, просунув свого носа під висушеною шкурою дикого коня й почав вдихати чудові пахощі печеної баранини. А Жінка, дивлячись на баранячу лопатку, почула, як він підійшов, усміхнулася і сказала:

— Ось прийшов перший. Дикий Звіре з Диких Дрімучих Лісів, чого тобі треба?

І Дикий Пес відказав:

— О мій Вороже й Дружино мого Ворога, що то за пахощі такі принадні долинають у Дикі Ліси?

Тоді Жінка схопила печену баранячу кістку й кинула її Дикому Псові, а далі сказала:

— Дикий Звіре з Диких Лісів, візьми й покуштуй!

Дикий Пес накинувся на ту кістку, а вона була смачніша за все, що йому доводилося досі їсти.

І Пес сказав:

— О мій Вороже й Дружино мого Ворога, дай мені ще одну.

А Жінка сказала:

— Дикий Звіре з Диких Лісів, допомагай моєму Чоловікові полювати вдень, а вночі стережи цю Печеру, і я дам тобі стільки смачних кісток, скільки захочеш.

— Еге! — муркнула Кішка, яка все те чула. — Ця Жінка дуже мудра, але я мудріша за неї.

Дикий Пес заповз до Печери, поклав голову Жінці на коліна й сказав:

— О мій Друже й Дружино мого Друга, я допо-

магатиму твоєму Чоловікові полювати вдень, а ночами стерегтиму вашу Печеру.

— Е!— сказала Кішка, яка все те чула.— Цей Пес страшенно дурний.

І вона подалася назад у Дикі Дрімучі Ліси, помахуючи своїм диким хвостом і розгулюючи в своїй самотності.

Але вона нікому нічого не сказала.

Коли чоловік прокинувся, він запитав:

— Що тут робить цей Дикий Пес?

І Жінка відповіла:

— Віднині це вже не Дикий Пес, а наш Перший Друг, бо він буде нам другом завжди, завжди і завжди. Бери його, коли йтимеш на полювання.

На другий вечір Жінка нажала великий обережок свіжої соковитої трави в прибережному лузі й висушила її біля вогню так, що трава запахла, як найкраще сіно. Потім вона сіла при вході в Печеру і сплела ремінну вуздечку з кінської шкіри, а далі кинула погляд на баранячу лопатку — на велику й широку лопатоподібну кістку — і завела чародійну пісню.

Це було друге чарівництво, яке бачив світ.

А в Диких Дрімучих Лісах геть усі дикі тварини збіглись до купи і не могли збагнути, що сталося з Диким Псом.

Нарешті Дикий Кінь тупнув копитом і мовив:

— Піду тепер я, погляну та й скажу вам, чому не повернувся Дикий Пес. Кішко, ходімо зі мною.

— Нні-нні!— відповіла Кішка.— Я — Кішка, що гуляє, як сама собі знає, і всі місця однакові для мене. З тобою я не піду.

Та все ж таки тищечком-нищечком вона подалася слідком за Диким Конем і причаїлася в такому місці, звідки все було чути.

Коли Жінка зачула легку ходу, а потім тупіт Дикого Коня, що заплутався ногою у довгій грізній, вона засміялася і сказала:

— Ось прийшов другий. Дикий Звіре з Диких Лісів, чого тобі треба?

І Дикий Кінь сказав:

— О мій Вороже й Дружино мого Ворога, куди подівся Дикий Пес?

Жінка засміялася, взяла в руки баранячу лопатку, поглянула на неї і сказала:

— Дикий Звіре з Диких Лісів, ти прийшов сюди не заради Дикого Пса, а заради оцієї пахучої трави.

І Дикий Кінь, тупцюючи та плутаючись у своїй довгій грізній, відповів:

— Це правда. Дай мені покуштувати твоєї трави.

І Жінка на це сказала:

— Дикий звіре з Диких Лісів, нахили свою дику голову й носи віднині те, що я тобі дам, і ти їстимеш цю чудову траву тричі на день.

— Еге!— муркнула Кішка, яка все те чула.— Ця Жінка дуже розумна, але я розумніша за неї.

Дикий Кінь нахилив свою дику голову, і Жінка наділа на неї плетену з кінської шкіри ремінну вуздечку, а Дикий Кінь дихнув Жінці в ноги та й мовив:

— О моя Господине й Дружино мого Господаря, я завжди служитиму вам за таку чудесну траву.

— Е!— сказала Кішка, яка все те чула.— Цей Кінь страшенно дурний.

І вона пішла назад у Дикі Дрімучі Ліси, помахуючи своїм диким хвостом і розгулюючи в своїй дикій самотності.

Але вона нікому нічого не сказала.

Коли Чоловік і Пес повернулися з полювання, Чоловік сказав:

— А що тут робить Дикий Кінь?

І Жінка відповіла:

— Це вже не Дикий Кінь, а наш Перший Помічник, бо віднині він возитиме нас завжди, завжди

і завжди. Сідай на нього верхи, коли рушатимеш на полювання.

На третій день, задержавши свою дику голову так, щоб не чіплятися дикими рогами за дикі дерева, до Печери підійшла Дика Корова. А слідом за нею підкралася й Кішка і сховалась так само, як перше. І з Коровою трапилось те саме, що з Диким Псом та Диким Конем, і Кішка сказала те саме, що й перше.

І коли Дика Корова пообіцяла Жінці щодня віддавати все своє молоко за чудесну траву, Кішка знову гайнула до Диких Дрімучих Лісів, помагуючи своїм диким хвостом і розгулюючи в своїй дикій самотності, точнісінько так, як це вона робила раніше.

Але й цього разу вона нікому нічого не сказала.

І коли Чоловік, Пес та Кінь повернулися з полювання й Чоловік запитав, чого сюди прийшла Дика Корова, Жінка відповіла:

— Вона вже не Дика Корова, а наша Перша Годувальниця. Вона даватиме нам тепле біле молоко завжди, завжди і завжди, і поки ти будеш на полюванні з Першим Другом та Першим Помічником, я доглядатиму нашу Годувальницю.

Наступного дня Кішка знов причаїлася біля Печери й почала виглядати, чи не прийде сюди ще який Дикий Звір. Але з Диких Дрімучих Лісів ніхто не йшов, і Кішка гуляла, як сама собі знала. Вона бачила, як Жінка доїла Корову, бачила, як палав вогонь у Печері, і вдихала звабні пахощі теплого білого молока. І Кішка не втерпіла, спитала:

— О мій Вороже й Дружино мого Ворога, скажи мені, куди поділася Дика Корова?

Жінка засміялась і сказала:

— Дикий Звіре з Диких Лісів, повертайся знову до лісу, бо я вже зачесала косу і сховала чарівну кістку, — в Печері у нас уже досить і друзів, і помічників.

Кішка сказала:

— Я не друг, і я не помічник. Я — Кішка, що гуляє, як сама собі знає, і всі місця однакові для мене. Мені лиш заманулося посидіти в твоїй Печері.

— Чому ж ти не прийшла першого вечора з нашим Першим Другом? — спитала Жінка.

Кішка страшенно розгнівалася і сказала:

— Дикий Пес щось наговорив тобі про мене?

Жінка засміялась і сказала:

— Ти — Кішка, що гуляє, як сама собі знає, і всі місця однакові для тебе. Ти не друг нам і не помічник. Ти сама це щойно сказала. Ну, то йди і гуляй, як сама собі знаєш і де собі хочеш.

Кішка прикинулась ображеною і сказала:

— Чи значить це, що я ніколи не увійду до вас у Печеру? Що мені ніколи не доведеться погрітись біля вогню? Що ти ніколи не напоїш мене теплим білим молоком? Ти дуже мудра й дуже вродлива, Жінко. Тобі не личить навіть до Кішки ставитись так суворо.

Жінка сказала:

— Я знала, що я мудра, але не знала, що я вродлива. Давай домовимось так. Якщо почувеш, що я хоч раз похвалю тебе, ти можеш увійти в Печеру.

— А якщо ти і вдруге похвалиш мене? — спитала Кішка.

— Ну, такого не буде, — сказала Жінка. — Але, почувши, що я похвалила тебе і вдруге, — ти можеш сісти біля вогню в Печері.

— А коли і втретє ти мене похвалиш? — спитала Кішка.

— О цього вже зовсім ніколи не буде, — сказала Жінка. — Та якщо я похвалю тебе і втретє, ти можеш пити тепле біле молоко тричі на день — завжди, завжди і завжди.

Тоді Кішка вигнула спину й сказала:

— Хай шкура при вході в Печеру, і Вогонь, що палає в Печері, і Глечики з молоком, що стоять

біля Вогню, запам'ятають ці слова мого Ворога й Дружини мого Ворога!

І пішла Кішка геть через Дикі Дрімучі Ліси, помахуючи своїм диким хвостом і розгулюючи в своїй дикій самотності.

Того вечора, коли повернулися з полювання Чоловік, Пес та Кінь, Жінка не сказала їм, яку умову склала вона з Кішкою, бо дуже боялась, що ця умова їм не сподобається.

А Кішка йшла собі все далі й далі, і сховалась у Диких Дрімучих Лісах, і довго там гуляла в своїй дикій самотності, аж доки Жінка зовсім за неї забула.

Тільки Кажан — маленький Кажан, що висів у Печері під стелею вниз головою, — знав, де сховалась Кішка. І кожної ночі він літав до Кішки й розповідав їй усі новини.

І от одного вечора Кажан сказав:

— У Печері з'явилось Дитя. Воно зовсім маленьке, рожеве, товстеньке і крихітне-крихітне. Жінка страшенно любить його.

— Еге, — муркнула Кішка, слухаючи все те дуже уважно, — а що подобається самому маляті?

— Йому подобається все м'якеньке й пухнасте, все те, що лоскоче, — сказав Кажан. — Воно любить тримати в руках що-небудь тепле, коли лягає спати. Воно любить, коли з ним граються. Йому все це страшенно подобається.

— Так, — муркнула Кішка, слухаючи ще уважніше, — отже, настав мій час.

Наступного вечора Кішка пройшла через Дикі Дрімучі Ліси і ховалась до ранку біля самісінької Печери, поки Чоловік, Пес та Кінь вирушили на полювання. Жінка поралась по господарству, варила їсти, а маленьке Дитя плакало й відривало її від роботи. Жінка винесла його з Печери й дала йому жменю камінців на забавку. Та Дитя не вгавало.

Тоді Кішка простягла свою пухненьку лапу і по-

гладила Дитя по щоці, і воно заспокоїлось. Кішка потерлась об його повненькі колінця й полоскотала хвостом йому шийку. І Дитя засміялось. Жінка почувала цей сміх і теж усміхнулась.

Тоді Кажан — отой маленький Кажан, що висів у Печері під стелею вниз головою, — сказав:

— О Господине моя, Дружино мого Господаря і Мати Сина мого Господаря, Дикий Звір з Диких Лісів дуже гарно бавиться з твоїм Дитям.

— Дякую тому Дикому Звірові, хто б він не був, — сказала Жінка, розгинаючи спину. — Сьогодні в мене багато роботи, і він зробив мені послугу.

Тієї ж хвилини й секунди, моє серденько, суха коняча шкура, що висіла при вході в Печеру хвостом донизу — шпшр! — зашелестіла і впала на землю, бо вона пам'ятала про умову, яку склала Жінка з Кішкою. А коли Жінка підійшла, щоб підняти шкуру — ой лишенько! — Кішка вже розляглася в Печері, мов пані.

— О мій Вороже, Дружино мого Ворога і Мати Сина мого Ворога, — сказала Кішка, — це я. Ти один раз похвалила мене, і тепер я можу сидіти в твоїй Печері завжди, завжди й завжди. Але все ж таки я — Кішка, що гуляє, як сама собі знає, і всі місця однакові для мене.

Жінка дуже розгнівалась і, надувши губи, взяла кужеля й сіла прости.

Але Дитя знову зайшлося плачем, бо Кішка пішла від нього, і Жінка не могла його вгамонити: воно пручалося, брикалось і все аж посиніло.

— О мій Вороже, Дружино мого Ворога і Мати Сина мого Ворога, — сказала Кішка, — візьми нитку прядива, що ти прядеш, прив'яжи до неї веретенце і потягни по долівці. Я покажу тобі такі чари, що твоє Дитя засміється ще голосніше, ніж зараз плаче.

— Гаразд, послухаюсь тебе, — відповіла Жінка, — бо сама я вже й не знаю, що робити. Але я не буду тобі за це дякувати.

Вона прив'язала до нитки прядива маленьке глиняне веретенце і покотила його по долівці, а Кішка за ним, і штурхала його лапами, і перекидалася сама через голову, і підкидала його собі на спину, і ловила пазурами, й удавала, що загубила його, а потім знову насакувала на нього, і невдовзі Дитя так голосно засміялось, як голосно до того плакало. Воно полізло за Кішкою, вовтузилося з нею по всій Печері, аж поки втомилося та й задрімаło, тримаючи Кішку в обіймах.

— Тепер, — сказала Кішка, — я заспіваю Малаїті пісеньку, щоб воно поспало зайву часинку.

І вона почала муркотіти, спочатку голосно, а потім тихше, потім знов голосніше і знову тихесенько, і хлопчик міцно заснув.

Жінка подивилась на Дитя і на Кішку, усміхнулася і сказала:

— Чудово ж ти його заколисала. Не перечу, ти дуже розумна, Кішко.

Тієї ж хвилини й секунди, моє серденько, дим од вогнища — пафф! — та й заповнив Печеру густою хмарою до самої стелі, бо Вогонь пам'ятав про ту умову, що її склала Жінка з Кішкою.

А коли дим вийшов і прояснилося — ой лишенько! — Кішка вже сиділа біля вогню і задоволено мружила очі.

— О мій Вороже, Дружино мого Ворога і Мати Сина мого Ворога, — сказала Кішка, — це я. Ти вдруге похвалила мене, і тепер я можу сидіти в твоїй Печері біля вогню і грітися завжди, завжди і завжди. Але все ж таки я — Кішка, що гуляє, як сама собі знає, і всі місця однакові для мене.

Жінка дуже й дуже розгнівалася. Вона розплела свою довгу косу, підклала хмизу в багаття, принесла широку лопатоподібну баранячу кістку та й почала чарувати, щоб не похвалити ненароком Кішку і втретє. Цього разу вона не співала, а чарувала мовчки, і в Печері стало так тихо, що з якоїсь

Р. Кіндлер
Місцеві книги

шпарини раптом вискочила манюсінька-манюсінька мишка і побігла по долівці.

— О мій Вороже, Дружино мого Ворога і Мати Сина мого Ворога,— сказала Кішка,— невже оцю маленьку мишку ти викликала своїми чарами?

— Ой! Ні! Рятуйте! — закричала Жінка і з переляку впустила кістку, а сама скочила на ослінчик біля вогню і швидко-швидко заплела косу, щоб у неї не вплуталась мишка.

— Еге! — муркнула Кішка, стежачи за Жінкою на ослінчику. — А мишка мені не зашкодить, коли я її з'їм?

— Ні,— сказала Жінка, доплітаючи косу,— з'їж її хутенько, і я буду тобі дуже вдячна.

Кішка зробила один стрибок і одразу спіймала маленьку мишку, і Жінка сказала:

— Сто разів дякую тобі. Навіть наш Перший Друг не такий спритний, щоб спіймати маленьку мишку. Ти, певне, дуже розумна, Кішко.

І тієї ж хвилини й секунди, моє серденько, Горщик з молоком, що стояв біля вогнища,— лусь! — та й розпався навпіл, бо він пам'ятав про умову, що її склала Жінка з Кішкою. А коли Жінка злізла з ослона — ой лишенько! — Кішка вже хлебтала тепле біле молоко, яке лишилося в одному з черепків.

— О мій Вороже, Дружино мого Ворога і Мати Сина мого Ворога,— сказала Кішка,— це — я. Ти втретє похвалила мене, і тепер я маю право пити тепле біле молоко тричі на день завжди, завжди і завжди. Але все ж таки я — Кішка, що гуляє, як сама собі знає, і всі місця однакові для мене.

Тоді Жінка засміялась, поставила перед Кішкою риночку з теплим білим молоком і сказала:

— О Кішко, ти розумна майже як людина, але пам'ятай, що ти не умовилася ще з моїм Чоловіком і Псом, і я не знаю, що вони скажуть, коли повернуться додому.

— А що мені до них? — сказала Кішка. — Коли

я можу сидіти в Печері, грітися біля вогню і тричі на день пити тепле молоко, мені зовсім байдуже, що скажуть на це Чоловік та Пес.

Того ж таки вечора, коли Чоловік та Пес повернулися до Печери, Жінка розповіла їм усе про свою умову з Кішкою. А Кішка сиділа собі біля вогню й посміхалася.

Тоді Чоловік сказав:

— Ну, гаразд, але ж вона не укладала умови ні зі мною, ні з іншими чоловіками, які житимуть після мене.

Сказавши так, він скинув обидва чоботи, взяв свого кремінного тесака (це вже три речі), потім приніс поліняку й сокиру (це вже п'ять речей) і, поклавши все це поруч себе рядком, звернувся до Кішки:

— Тепер ми укладемо нашу умову. Якщо ти не ловитимеш мишей, коли будеш у Печері, — завжди, завжди і завжди, — то я кидатиму в тебе очими п'ятьма речами, тільки-но тебе побачу, і так робитимуть усі інші чоловіки після мене.

— Еге,— сказала Жінка, що все це уважно слухала, — Кішка дуже розумна, але Чоловік мій розумніший за неї.

Кішка полічила всі п'ять речей (вони їй здалися вельми замашними) й сказала:

— Я ловитиму мишей, коли буду в Печері, завжди, завжди і завжди. Але все ж таки я — Кішка, що гуляє, як сама собі знає, і всі місця однакові для мене.

— Та лише тоді, коли мене немає поблизу, — сказав Чоловік. — Коли б ти не сказала оцих останніх слів, я б заховав усі ці речі назавжди, назавжди і назавжди, але тепер я кидатиму в тебе двома чобітьми й кремінним тесаком (трьома речами) щоразу, коли зустріну тебе. І так робитимуть усі інші чоловіки після мене.

Тоді озвався Пес:

— Одну хвилинку. А вона ж ще не уклала умоти зі мною та всіма іншими собаками, які житимуть після мене.

І, вициривши зуби, Пес звернувся до Кішки:

— Якщо ти не будеш ласкава до Дитини, коли я в Печері — завжди, завжди і завжди, — то я ганятимусь за тобою і таки спіймаю, а як спіймаю, то покусую. І так робитимуть усі інші собаки, що житимуть після мене.

— Еге, — сказала Жінка, яка все слухала, — Кішка дуже розумна, але Пес розумніший за неї.

Кішка полічила зуби в псовій пащі (вони здалися їй дуже гострими) і сказала:

— Я буду ласкава до Дитини, коли я в Печері, якщо вона не дуже боляче смикатиме мене за хвіст — завжди, завжди і завжди. Але все ж таки я — Кішка, що гуляє, як сама собі знає, і всі місця однакові для мене.

— Тільки тоді, коли немає мене поблизу! — додав Пес. — Коли б ти не сказала останніх слів, я зіцпив би свої зуби назавжди, назавжди й назавжди і не чіпав би тебе. А тепер я заганятиму тебе на дерево щоразу, як тільки побачу. І так робитимуть усі інші собаки, що житимуть після мене.

Тоді Чоловік пожбурив у Кішку свої два чоботи й кремінного тесака (усього три речі), і Кішка дремнула з Печери, а Пес загнав її на дерево.

І з того самого дня та й понині — чуєш, мов серденько? — з кожних п'яти чоловіків троє неодмінно жбурляють у Кішку всім, що трапиться їм під руки, а всі справжні пси заганяють її на дерево.

Але Кішка теж виконує свою обіцянку. Вона ловить мишей, вона ласкава до дітей, коли сидить у хаті й коли діти не дуже боляче смикають її за хвіст. Та, виконавши оці свої обов'язки, у свій вільний час, коли зійде місяць і настане ніч, Кішка йде і гуляє, як сама собі знає, і всі місця тоді однакові для неї. Вона йде собі у Дикі Дрімучі Ліси і види-

рається там на Дикі Дупласті Дерева або ходить по Диких Дірявих Дахах, помахуючи своїм диким хвостом і гуляючи у своїй дикій самотності.

Кішка співає хороших пісень,
Лазить на дерево спритно,
Гратися може з клубочком весь день.
Схоче — втече непомітно.

Все ж таки Бінкі я дужче люблю,
З ним у нас завжди порядок.
Бінкі — мій давній і відданий друг,
Першого Друга нащадок.

Якщо, наточивши у склянку води,
Я змочую лапи кішці
(Щоб потім побачити справжні сліди
Диких тварин на доріжці),

Кішка пручається, рветься із рук,
Нявкає, хоче вкусити...
А Бінкі — слухняний, покірливий друг,
З ним можна усе робити.

Ввечері кішка, мов люблячий звір,
Треться мені об коліна.
Тільки ж я ляжу — прожогом надвір
Мчить вона, вигнувши спину.

І вже аж до ранку (нечувана річ!)
Бігає десь це ледащо,
А Бінкі хропе біля мене всю ніч,
Отже, він друг мій найкращий.

ЯК БУЛО НАПИСАНО ПЕРШОГО ЛИСТА

Колись дуже давно, ще в незапам'ятні часи, жив на світі доісторичний чоловік. То був не ют, і не англ, і навіть не дравід, серденько моє, хоч він міг бути і ютом, і англмом, і навіть дравідом. Але це байдуже. Він був просто первісним чоловіком, і жив печерно в первісній Печері, і майже не носив одягу, і не вмів ні читати, ні писати, та ще й не хотів цього вміти. і коли не бував голодний, то почувався цілком щасливо. Звали того чоловіка Тегумай Бопсулай, що означало: «Чоловік-який-спершу-зважає-а-потім-ступає», але ми, серденько моє, зватимемо його просто Тегумай — так коротше.

І була в нього дружина, яку звали Тешумай Тевіндрю, що означало: «Жінка-яка-спершу-питає-а-потім-зважає», але ми, серденько моє, зватимемо її просто Тешумай — так буде коротше.

І була в нього мала донечка, на ім'я Тевффімай

Металлумай, що означало: «Маленька-пустунка-яка-заслуговує-шльопанців», але я її зватиму просто Тевффі.

Дуже любив свою донечку Тегумай Бопсулай, так само дуже любила її мама — Тешумай Тевіндрю, а тому й шльопали її куди рідше, ніж вона того заслуговувала, й усі троє жили дуже щасливо.

Як тільки Тевффі навчилася тупцяти ніжками, вона всюди почала ходити із своїм татом Тегумаєм, і часом вони не поверталися додому в свою Печеру, аж поки їх не заганяв туди голод, і тоді Тешумай Тевіндрю казала:

— Де ж це вас обох носило? Ач, як замурзалися! Йй-право, Тегумай, ти нітрішечки не кращий за мою Тевффі.

Ну, а тепер наставляй вуха і слухай!

Одного дня Тегумай Бопсулай пішов через Боброве болото на річку Вагай набити остенем коропів на обід, і Тевффі теж пішла разом з ним. Ostenь у Тегумая був дерев'яний, з акулячим зубом на кінці, і не встиг Тегумай убити хоча б одну рибину, як ненароком зламав його, надто сильно вдаривши об дно ріки. Вони зайшли дуже далеко від дому (і, звісно, прихопили з собою сніданок у маленькій торбинці), а Тегумай забув узяти запасного остеня.

— От тобі й риба! — сказав Тегумай. — Півдня доведеться згаяти, щоб полагодити остень.

— А вдома лишився твій великий остень, — сказала Тевффі. — Дозволь, я збігаю в Печеру й візьму його в мамі.

— Це надто далеко для твоїх малих товстеньких ніжок, — відповів Тегумай. — До того ж ти можеш провалитися в болото й потонути. Обійдемося як-небудь.

Він сів, витяг маленьку шкіряну торбинку, наповнену оленячими жилами, ремінцями, кавалочками воску та шматочками смоли, і заходився лагодити остень. Тевффі й собі присіла, опустила ногу у воду, підперла рученятами щічки і глибоко замислилась.

Згодом вона сказала:

— Слухай, татку, правда ж, це свинське діло, що ми з тобою не вміємо писати? От коли б уміли, то послали б зараз листа, і нам принесли б нового остеня.

— Теффі, — відповів Тегумай, — скільки я вже тобі казав, щоб ти говорила культурніше. «Свинське діло» — то некультурний вираз, хоч було б справді дуже непогано, коли б ми могли, як ти кажеш, написати додому.

Саме в цей час понад річкою проходив Незнайомець, але він був з племені Тівора, що жило далеко звідси, й не розумів жодного слова з мови племені Тегумая. Він зупинився на березі й усміхнувся до Теффі, бо вдома з нього теж була маленька донечка.

Тегумай витяг із своєї торбинки міток оленячих сухожилля і взявся зв'язувати остень.

— Підійди ближче, — сказала Теффі. — Ти знаєш, де живе моя мама?

Але Незнайомець сказав лише «Ам!» — він же був, як ти знаєш, з племені Тівора.

— От недогадливий! — крикнула Теффі і навіть тупнула ніжкою, бо побачила табунець великих коропів, що плив проти течії саме тоді, як тато не міг ужити свого остеня.

— Не чіпляйся до дорослих, — сказав Тегумай.

— Я не чіпляюсь, — відповіла Теффі. — Я тільки хочу, щоб він зробив те, що я хочу, а він не хоче мене зрозуміти.

— Ну, то не заважай мені, — сказав Тегумай, заважаючи оленячі сухожилля і притримуючи їх кінчики зубами.

Незнайомець — а це був справжній Тіворець — сів на траву, і Теффі показала йому, що робить її татусь.

Незнайомець подумав:

«Яке дивне дівча. Тупає на мене ніжкою і робить мені гримаси. Мабуть, це донечка отого благород-

ного Вождя, такого великого, що він навіть не звертає на мене уваги».

І він усміхнувся ще привітніше.

— Слухай, — сказала Теффі, — я хочу, щоб ти пішов до моєї мами, бо в тебе ноги довші за мої, і ти не провалишся в Воброве болото. Ти попросиш татого остеня, отого, що з чорним держакон, — він висить у нас над вогнищем.

Незнайомець (а це ж був Тіворець) подумав:

«Дивна, дуже дивна дівчинка! Вона розмахує рученятами й кричить на мене, але я не розумію жодного слова з того, що вона каже. Однак я дуже боюся, що отой гордішливий Вождь — Чоловік-що-обертається-до-гостя-спиною — розгнівається, якщо я не здогадаюся, чого вона хоче».

Він підвівся, одірвав від берези великий гладенький шматок кори і дав його Теффі. Цим він хотів сказати, серденько моє, що в душі у нього немає нічого лихого і що серце його чисте, як біла березова кора. Але Теффі не так його зрозуміла.

— О! — вигукнула вона. — Тепер мені ясно. Ти хочеш знати, де живе моя мама? Звичайно, я не вмію писати, але я вмію малювати картинки, коли в мене є що-небудь гостре. Будь ласка, позич мені оцей акулячий зуб з твого намиста!

Незнайомець (а це ж був Тіворець) нічого не відповів, і Теффі сама шарпнула його чудове намисто з черепашок, зерен та акулячого зуба.

Незнайомець (а це ж був Тіворець) подумав:

«Це дуже, дуже й дуже дивна дівчинка! Акулячий зуб на моєму намисті — зачарований, і мені завжди казали, що коли хтось торкнеться до нього без мого дозволу, то одразу ж розпухне чи лусне. Але ця дівчинка не розпухає і не лускає, і отой поважний Вождь — Чоловік-що-дуже-зайнятий-своєю-справою — досі мене не помічає і, здається, не боїться, що дівчинка може розпхнути й луснути. Краще я буду ще чемніший».

Він дав Теффі акулячий зуб, а вона лягла на животик, задерла ніжки, як роблять деякі діти, що збираються малювати, лежачи на підлозі, і сказала:

— Я намалюю тобі кілька гарненьких картинок! Ти можеш дивитися мені через плече, тільки не підштовхни. Спершу я намалюю, як тато б'є остенем рибу. Правда, він не дуже схожий на себе, але мама впізнає, бо я намалювала зламаного остеня. Так. Тепер я намалюю іншого остеня, того, що нам потрібен, він з чорним держаком. От тільки вийшло, ніби цей остень уг'явся татові в спину. Але це тому, що акулячий зуб випорснув, а березова кора не досить велика. Я хочу, щоб ти приніс нам цього остеня, і я намалюю себе, як я все це тобі пояснюю. Волосся в мене не стирчить так, як я намалювала, але це нічого, так його легше малювати. Тепер я намалюю тебе. Насправді ти дуже гарний, але я не зумію намалювати тебе гарно, і ти не ображайся. Ти ж не образився?

Незнайомець (а це ж був Тіворець) усміхнувся. Він подумав:

«Десь, мабуть, точиться великий бій, і ця дивовижна дівчинка, яка взяла мій зачарований акулячий зуб і при цьому не розпхнула й не луснула, наказує мені, щоб я покликав на допомогу все плем'я Великого Вождя. А він, безумовно, — Великий Вождь, інакше він помітив би мене».

— Дивися сюди, — сказала Теффі, малюючи старанно, але досить невміло. — Оце ти. У тебе в руці татусів остень, якого ти маєш принести сюди. Тепер я покажу, як знайти маму. Ти йтимеш, ітимеш, аж поки прийдеш до двох дерев (ось ці дерева), тоді зійдеш на гору (оце — гора), а тоді підеш через болото, в якому сила-силенна бобрів. Я не малювала цілих бобрів, бо я не вмію їх малювати, але я намалювала їхні голови. Та ти лише голови й побачиш, коли йтимеш через болото. Гляди ж не провалийся у нього! Ну, а наша Печера одразу за Бобровим болотом. Насправді вона не така висока, як гора, але я

не вмію малювати нічого маленьким. А ось біля Печери моя мама. Вона дуже гарна. Вона найкраща з усіх мам на світі, але вона не образиться, що я намалювала її так невдало. Вона зрадіє, що я вмію малювати. Тепер, щоб ти не забув, я намалювала таткового остеня біля Печери. Насправді він у Печері, але ти покажеш мамі картинку, і вона винесе його. Ось я намалювала, як мама простягає руки: я знаю, що їй буде приємно тебе бачити. Правда ж, гарна картинка вийшла? Ти все зрозумів, чи я мушу пояснювати ще раз?

Незнайомець (а це ж був Тіворець) подивився на картинку і кивнув головою. Він подумав:

«Якщо я не приведу на допомогу плем'я цього Великого Вождя, то його вб'ють вороги, які збігаються з усіх боків із списками. Тепер я розумію, чому Великий Вождь удає, ніби не помічає мене! Він боїться, що його вороги ховаються в кущах і можуть побачити, як він передає через мене доручення. Отож він повернувся до мене спиною, дозволивши мудрій і дивній дитині намалювати страхітливую картинку, щоб розповісти мені про його скруту».

А тепер подивись на картинку, що її Теффі намалювала для нього.

— Що ти тут робила, Теффі? — спитав Тегумай.

Він уже полагодив остеня й обережно погойдував ним туди й сюди.

— Це мій секрет-сюрприз, татуню! — відповіла Теффі. — Ти не розпитуй мене зараз. Скоро про все сам дізнаєшся. Ти навіть не уявляєш, як здивуєшся, татку! Обіцяй, що ти дуже здивуєшся!

— Ну що ж, гаразд, — сказав Тегумай і пішов з остенем бити рибу.

Тим часом Незнайомець (ти ж пам'ятаєш, що він був Тіворець?) довго біг з картинкою в руках, аж поки зовсім випадково знайшов Тешумай Тевіндроу біля входу в Печеру. Вона розмовляла з іншими доісторичними дамами, що прийшли до неї в гості на

первісний сніданок. Теффі була дуже схожа на свою маму — ті ж самі брови та очі, — отож Незнайомець (а це був справжній Тіворець) чемно усміхнувся й віддав Тешумай березову кору. Він біг так швидко, що аж зажекався, ноги в нього були подряпані об колючки, але він все ж таки намагався бути ввічливим.

Побачивши картинку, Тешумай несамовито заперещала й кинулась на Незнайомця. Інші доісторичні дами в єдину мить збили його з ніг і всі шість сіли на нього в ряд, а Тешумай почала тягати його за волосся.

— Це ж ясно, як ніс на обличчі цього Незнайомця, — сказала вона. — Він геть поколов мого Тегумая списками і так налякав Теффі, що в неї волосся стало дибом! Але йому й цього мало, він ще показує мені страхотливу картинку, де намальовано, як це все було зроблено. Подивіться!

І вона показала картинку всім доісторичним дамам, що терпляче сиділи на Незнайомцеві.

— Ось мій Тегумай з поламаною рукою. Ось йому в спину вгородився спис. Ось чоловік, що наготувався кинути свого списа. Ось ще один кидає списа з Печери. А ось ціла зграя людей (насправді то були бобри Теффі, але вони дуже скидалися на людей), що підкрадаються до Тегумая ззаду. Чи ж це не жахливо?!

— Дуже жахливо! — сказали доісторичні дами, й вимазиюкали волосся Незнайомцеві грязюкою (що його прикро вразило), і почали бити в гучні племінні барабани, і скликали до гурту геть усіх вождів племені Тегумая, всіх негусів, пророків, жерців, вістунів, шаманів, чаклунів, бонз та до них подібних, і вони в один голос вирішили: Незнайомцеві треба відтяти голову, але спершу нехай він поведе їх до річки й покаже, де він сховав Теффі.

Тим часом Незнайомцеві (хоч він і був Тіворець) став уриватись терпець. Жінки замастили йому во-

лосся грязюкою, вони тягали його по гострих камінцях, вони сиділи на ньому шістьох уряд, вони дипали й стусали його так, що йому забивало дух; і хоч він не розумів їхньої мови, він був майже певен, що доісторичні дами ще й узивали його словами, не гідними дам. І все ж таки він мовчав, поки зібралося все плем'я Тегумая, а тоді повів усіх на річку Вагай, і там вони побачили, що Теффі плете віночки з ромашок, а Тегумай захоплено б'є дрібних коропів своїм полагодженим остенем.

— Ти скоро впорався! — гукнула Теффі Незнайомцеві. — Але навіщо ти привів так багато людей? Татку, любий! Ось мій секрет-сюрприз! Правда ж, ти здивований, татку?

— Дуже, — відповів Тегумай. — Але на сьогодні зіпсована моя риболовля. Адже суди йде все наше дороге, добре, славне, кмітливе, тихе плем'я, Теффі!

І він не помилився. Попереду всіх ішла Тешумай Тевіндроу та інші доісторичні дами. Вони міцно тримали Незнайомця, в якого волосся було заплілене грязюкою (хоч він і залишався тим самим Тіворцем). За жінками виступав Головний Вождь, а за Головним Вождем — його заступник, а за заступником — його помічники й заступники його помічників (і всі озброєні до зубів); потім ішли командири на чолі своїх загонів, а позад них виступали правителі, негуси та жерці. Далі сунули члени племені в порядку підпорядкованості їх у племені, починаючи від власників чотирьох печер (окрема Печера на кожен сезон), мисливського угіддя полювати на оленів та двох ковбань, де водяться лососі, й кінчаючи привілейованими мордастими кріпаками, які мають півправа на половину ведмежої шкури в зимові ночі за сім кроків до вогнища, та кріпаками, які мають повне законне право на обгризений маслак, що перейде до хазяїна після їхньої смерті. (Правда ж, моє серденько, чудернацькі звичаї?) Геть усі вони були тут, і всі скакали та репетували і розполохали рибу

на двадцять миль — не менше, і Тегумай віддячив їм за це в своїй велемовній доісторичній промові.

Тешумай Тевіндроу збігла вниз до Теффі й почала цілувати та пестити її, а Головний Вождь племені схопив Тегумая за пучок пір'я на голові й почав трясати його, що було сили.

— Поясни! Поясни! Поясни! — в один голос репетувало Тегумаєве плем'я.

— О боги земні й небесні! — сказав Тегумай. — Пусті мої пера! Хіба людина не може вже й зламати свого остеня, щоб на неї не накинулись усі одноплемінники? Як ви любите в усе втручатися!

— Здається, ви навіть не принесли таткові його остеня з чорним державом? — сказала Теффі. — І що це ви робите з моїм милим Незнайомцем?

Вони били його, налітаючи по двох, по троє і по цілому десятку, аж у того на лоба лізли очі. А він, задихаючись, усе показував на Теффі.

— Де ж ті злі люди, що поштрикали тебе списками, любий мій? — спитала Тешумай Тевіндроу.

— Тут таких зовсім не було, — відповів Тегумай. — За цілий ранок проходив лише отой бідолаха, якого ви тепер хочете задушити. Чи ти в своєму розумі, о Плем'я Тегумая?!

— Він приніс страхітливу картинку, — сказав Головний Вождь. — На ній ти увесь пробитий списками.

— А-а... е-е... я краще все поясню... це я дала йому ту картинку, — сказала Теффі, але їй було не дуже приємно.

— Ти?! — в один голос вигукнуло все Тегумаєве Плем'я. — Маленька-пустунка-що-заслугує-шльопанців? Ти?!

— Ну, люба Теффі, нам, здається, перепаде, — сказав тато і пригорнув її рукою до себе, так що вона нічого не боялась.

— Поясни! Поясни! Поясни! — закричав Головний Вождь і підскочив на одній нозі.

— Я хотіла, щоб Незнайомець приніс татусів

остень, от я й намалювала це, — сказала Теффі. — Там немає людей із списками, там є лише один остень. Я намалювала його тричі, щоб не помилитися. Я не винна, що остень ніби попав татусеві в голову: на березовій корі було дуже мало місця. Мама каже, що то злі люди, а то мої бобри. Я намалювала їх, щоб показати дорогу через болото. І ще я намалювала маму при вході в Печеру: вона радіє, що прийшов такий милий Незнайомець. А ви, по-моєму, найдурніші люди на світі, — закінчила Теффі. — Цей Незнайомець дуже славний. Навіщо ви заліпили йому голову грязюкою? Вимийте зараз же!

Довго ніхто нічого не міг сказати. Нарешті Головний Вождь зареготав; за ним зареготав Незнайомець (хоч він і був Тіворець); а далі зареготав і Тегумай і реготав так, що аж упав од сміху, а за ним уже зареготало й усе плем'я, і реготало голосно й довго.

Не сміялися лише Тешумай Тевіндроу та всі доісторичні дами. Вони були дуже ввічливі до своїх чоловіків, а себе кожна з них добре вилаяла за свою негідну поведінку. Потім Головний Вождь закричав, заговорив і заспівав:

— О Маленька-пустунка-що-заслугує-шльопанців! Ти зробила велике відкриття!

— Я не хотіла робити ніякого відкриття, я тільки хотіла, щоб принесли татків остень, — сказала Теффі.

— Все одно. Це велике відкриття, і колись люди назовуть його письмом. Зараз це лише картинки, і, як ми бачили сьогодні, вони не завжди зрозумілі. Але настане час, о дочко Тегумая, коли ми винайдемо літери — всі тридцять дві літери абетки — і тоді ми зможемо писати й читати. Тоді вже нас усі розумітимуть і не робитимуть таких помилок. Доісторичні дами, негайно змийте грязюку з голови Незнайомця!

— Я дуже буду рада, — сказала Теффі, — бо от

зараз усі ви прийшли із зброєю в руках, а ніхто не приніс таткового остеня з чорним державом.

Головний Вождь на це закричав, заговорив і заспівав:

— Люба Теффі, наступного разу, коли ти напишеш картинку-листа, пришли його з людиною, яка розмовляє по-нашому і може пояснити, що та картинка означає. Мені-то нічого, бо я — Головний Вождь Племені, а от решті племені ти завдала мороки і, як бачиш, Незнайомець теж був украй спантеличений.

Вони прийняли Незнайомця (хоч він був Тіворець із тіворців) до Тегумаєвого племені, бо він був справжній джентльмен і не розсердився на те, що доісторичні дами заклеювали йому волосся грязюкою. Але від того дня і донині (я гадаю, що в цьому винна Теффі) тільки дехто з маленьких дівчаток охоче вчиться читати й писати. Більшість із них вважають за краще малювати картинки і гратися з своїми татусями, як це робила Теффі.

Нині бачите ви місто
Там, де гори крейдяні.
Гілдфордтаун зветься місто
Там, де гори крейдяні.

Шлях в'юниться у долину
Там, де гори крейдяні.
Поруч нього річка плине
Там, де гори крейдяні.

Річка Вей тут протікає
З незапам'ятних часів;
Шлях забутий пролягає
З незапам'ятних часів.

В ті старі часи англійці
У долині при ріці

Зустрічали фінікійців —
Шляхом іздили купці.

Тут вони ярмаркували,
Говорили мирно, влад,
Із купцями торгували,
Брали буси за гагат.

А колись, іще давніше,
Як бізони тут ревли,
Біля річки у долині
Теффі й Тегумай жили.

В ліс вони разом ходили
(Нині Бремлі там стоїть),
По болоту вдвох бродили
(Нині Шемлі там стоїть).

Теффі звала Вей Вагаєм...
І в отой прадавній час
Славне плем'я Тегумая
Склало літери для нас.

ЯК БУЛО ВІНАЙДЕНО АБЕТКУ

Через тиждень після пригоди з остенем, Незнайомцем та листом-картинкою Теффімай Металлумай (яку ми й далі зватимемо просто Теффі, моє серденько) знову пішла з своїм татком ловити коропів. Мама хотіла, щоб вона залишилася вдома й допомогла їй розвішувати шкури на високі жердини біля їхньої первісної Печери, але Теффі встала раненько-раненько і таки втекла до татка на річку, і вони почали рибалити.

Раптом Теффі захихотіла, і тато сказав:

— Не будь дурненькою, доцю.

— Але ж так було смішно! — сказала Теффі. — Пам'ятаєш, як Головний Вождь роздував щоки і який кумедний був наш Незнайомець, коли йому обліпили волосся грязюкою?

— Ще б не пам'ятати, — відповів Тегумай. — Мені довелося віддати Незнайомцеві дві оленячі

шкури — найм'якші, з торочками — за те, що ми його покривдили.

— Ми з тобою його не кривдили, — заперечила Теффі. — То мама й інші доісторичні жінки, та ще... грязюка.

— Ну гаразд. Досить про це, — сказав тато Теффі. — Давай поснідаємо.

Теффі заходилася коло мозкової кістки й сиділа тихо, як мишка, аж цілих десять хвилин, а тато її тим часом щось шкрябав акул'ячим зубом на шматочку березової кори.

Раптом Теффі сказала:

— Тату, а я придумала вигадку, тільки це секрет. Крикни що-небудь, ну, що хочеш.

— А! — вигукнув Тегумай. — Годиться для початку?

— Годиться, — відповіла Теффі. — Знаєш, ти зараз ну чисто мов короп, що роззявив рота. Ану, крикни ще раз.

— А! А! А! — вигукнув Тегумай. — Але ти не смійся з мене, доцю.

— Я і не думаю сміятись, правда, правда, — запевнила Теффі. — Це просто так треба для мого секрету. Скажи знову а, тільки не закривай рота, і дай мені акул'ячий зуб. Я хочу намалювати коропа з роззявленим ротом.

— Для чого? — спитав тато.

— Хіба не здогадуєшся? — відповіла Теффі, дряпаючи по березовій корі. — Це буде наш маленький секрет. Коли я намалюю коропа з роззявленим ротом на закурений стіні нашої Печери — звісно, якщо мама дозволить, — то ти одразу пригадаєш а. Тоді ми зможемо гратись, ніби я вискочила з темного кутка і налякала тебе, крикнувши а, — ну, так, як я робила на Бобровому болоті минулої зими.

— А й справді! — сказав тато таким голосом, яким говорять дорослі, коли слухають уважно. — Продовжуй, Теффі.

— От досада!— сказала Теффі.— Я не вмію малювати всього коропа. Та це нічого, я намалюю щось схоже на його рот. Знаєш, коли ото короп стає на голову і ристься в мулі? Отже, нехай це буде короп. Ми можемо гратися, ніби сам короп стерся, лишився тільки рот, що означає а.

І Теффі намалювала таке: W

— Непогано,— сказав Тегумай і надряпав те саме на своєму шматкові березової кори.— Але ти забула, що в коропа поперек рота завжди стирчать вусики.

— Цього я не вмію намалювати, тату.

— Нічого, спробуй. Намалюй відкритий рот і поперек нього вусик. Тоді ми знатимемо, що це короп, бо в окуня чи там форелі вусиків немає. От поглянь сюди, Теффі.

І Тегумай Бопсулай намалював таке: W

— Добре, зараз і я перемалюю,— сказала Теффі.— Ти зрозумієш, коли буде отак?

І вона намалювала ось що: A

— Чудово,— сказав тато.— Коли я побачу цей знак, то злякаюсь так само, наче ти вискочила з-за дерева і крикнула а.

— Тепер крикни щось інше, —пишаючись собою, сказала Теффі.

— Уа!— голосно крикнув тато.

— Гм!— сказала Теффі.— Це змішаний звук. Кінець нагадує а, тобто рот коропа. А що ж робити з початком? У-у-у-у-у і а. Уа!

— Початок також схожий на той звук — рот коропа. Давай намалюємо ще щось од коропа і все з'єднаємо,— запропонував тато. Він уже сам захопився грою.

— Ні! Якщо з'єднати, то я забуду. Треба, щоб це було окремо. Намалюй його хвіст. Коли короп заривається в мул, то видно лише його хвіст. До того ж мені здається, хвосту легко малювати,— сказала Теффі.

— Добра думка,— сказав Тегумай.— Ось тобі й хвіст коропа для звука у-у.

І він намалював ось що: W

— Тепер і я спробую,— сказала Теффі,— але, знаєш, татуню, я не вмію так гарно малювати. Що, коли я намалюю лише краєчок хвоста і паличку замість середини?

І вона намалювала таке: Y

Тато схвально кивнув головою, і очі в нього заблищали від хвилювання.

— Як гарно!— сказала Теффі.— Тепер гукни ще щось, татуню.

— О!— голосно крикнув тато.

— Ну, це дуже легко,— сказала Теффі.— У тебе рот став зовсім круглий, немов яйце або камінець. Отже, можна покласти яйце або камінець.

— Під рукою не завжди трапляється яйце чи камінець. Краще надряпати щось кругле, що нагадувало б ці речі.

І він намалював ось що: O

— Ах, як гарно!— вигукнула Теффі.— Поглянь, скільки звуків-картинок ми вже намалювали: рот коропа, хвіст коропа і яйце! Крикни ще що-небудь, татку!

— Ссс!— сказав тато і наморщив лоба, але захоплена Теффі навіть не помітила цього.

— Це зовсім легко,— сказала вона, дряпаючи по корі.

— Що легко? — перепитав тато.— Я думаю, а ти мені заважаєш.

— Але ж і це звук! Так, татуню, сичить гадюка, коли вона думає й не хоче, щоб їй заважали. Давай намалюємо для цього звука гадюку. Добре?

І вона намалювала ось що: S

— Знаєш,— сказала Теффі,— у нас буде ще один чудовий секрет. Коли ти намалюєш гадюку, яка сичить, при вході в маленьку печеру, де ти лагодити свої остені, то я знатиму, що ти про щось напружено

думаєш, і входитиму тихенько-тихенько, як мишка. А якщо ти намалюєш її на дереві біля річки, коли полюєш рибу, то я знатиму, що мені треба ходити ще тихше за мишку, аби не полахати рибу й не зав'язати тобі.

— Просто чудово! — сказав Тегумай. — В цій грі куди більше глужду, ніж ти гадаєш. Теффі, люба, мені здається, що донечка твого татка придумала таку чудову штуку, якої ще ніхто не винайшов з тих пір, як Плем'я Тегумая навчилася насаджувати на списи та остені акулячі зуби замість кремневих гостриків. Мені здається, що ми розкрили величезну таємницю світу!

— Яку? — спитала Теффі, й очі в неї засяяли з цікавості.

— Зараз поясню, — відповів тато. — Як зветься вода мовою племені Тегумая?

— Ну звісно ж *ya*, і це означає також і річку. Наприклад, Вагай-*ya* — це річка Вагай.

— А як зветься погана вода, від якої на людей нападає лихоманка, — ну, чорна вода, болотяна вода?

— *Уо*. А що хіба?

— Тепер дивись, — сказав тато. — Уяви, що ти побачила б оцей знак біля калюжі на Бобровому болоті.

І він намалював таке:

— Хвіст коропа і кругле яйце. Два звуки разом. *У-О!* Погана вода! — раптом вигукнула Теффі. — Звісно, я б не стала пити тієї води, бо знала б від тебе, що вона погана.

— Але для цього зовсім не треба, щоб я був близько біля води! Я можу бути десь дуже далеко-далеко від того місця, мовчки собі полювати, і все ж таки...

— І все ж таки це було б однаково, як начеб ти стояв там і сказав: «Іди геть, Теффі, а то підходиш лихоманку». А насправді це сказали б хвіст коропа

та яйце! Ой татуню, треба швидше йти і розповісти про все мамі!

І щаслива Теффі аж заходилася танцювати навколо тата.

— Ні, ще рано, — зупинив її тато, — подумаймо далі. Сідай. Бачиш *yo* — це погана вода, а *co* — їжа, приготована на вогні. Адже так?

І він намалював ось що:

— Так. Гадюка і яйце, — сказала Теффі. — Отже, це значить, що обід готовий. Коли б ти побачив, що на дереві видряпані такі знаки, то знав би, що час повертатися до Печери. І я так само.

— Твоя правда, моя люба! — відповів Тегумай. — Твоя правда! Але зажди хвилинку. Тут є трудність. *Co* означає «час обідати», але *шо* — це жердини, на які ми вивішуємо шкури для просушування.

— Ах, оті бридкі старі жердини! — сказала Теффі. — Я страшенно не люблю, коли мені доводиться допомагати мамі вивішувати на них мокрі, важкі, волохаті шкури. Якщо ти намалюєш гадюку і яйце, а я подумаю, що час іти обідати, і прийду з лісу, а мама скаже, щоб я допомагала розвішувати шкури, то що тоді буде?

— Ти розсердишся. І мама теж. Ні, треба придумати якусь іншу картинку для *шо*. А давай намалюємо плямисту гадюку, яка не сичить — ссс! — а шипить — шшш! Га?

— Я не знаю, як малювати плями, — сказала Теффі. — Та й ти, коли поспішатимеш, можеш забути про них. Я подумаю, що ти намалював *co*, а насправді то буде *шо*, і мама все одно спіймає мене і накаже розвішувати шкури. Ні! Краще вже намалюємо ці самі бридкі жердини, щоб не було ніякої помилки. Зараз я надряпаю їх. Ось глянть:

І Теффі намалювала таке:

— Мабуть, так буде безпечніше. І жердини точнісінько такі, як наші, — сказав усміхаючись тато. — Тепер я скажу тобі ще одне слово, де є жердини.

Наприклад, *ші*. Адже мовою племені Тегумая це означає остень. Правда ж?

І він засміявся знову.

— Не дражни мене, — сказала Теффі, згадавши про свою картинку, через яку так перепаало бідоласному Незнайомцеві. — От спробуй сам намалювати.

— Тепер ми обійдемося без бобрів і без гір, га? — сказав тато. — Досить лише намалювати пряму лінію — як спис чи остень.

І він намалював ось що: *Ші*

— Навіть мама тепер не подумала б, що мене вбили, — додав він.

— Не нагадуй про це, тату, прошу тебе. А то мені неприємно. Краще крикни ще щось. Бач, як гарно у нас виходить!

— Ще б пак! — сказав Тегумай і замислився. — Ну, візьмімо тепер, наприклад, *ше*. Це означає небо.

Теффі намалювала жердини й зупинилась.

— Треба придумати нову картинку для оцього кінцевого звука, так? — спитала вона.

— *Ше, ше, е-е-е-е!* — промовив тато. — Та він же схожий на кругле яйце, тільки тонше, пласкіше.

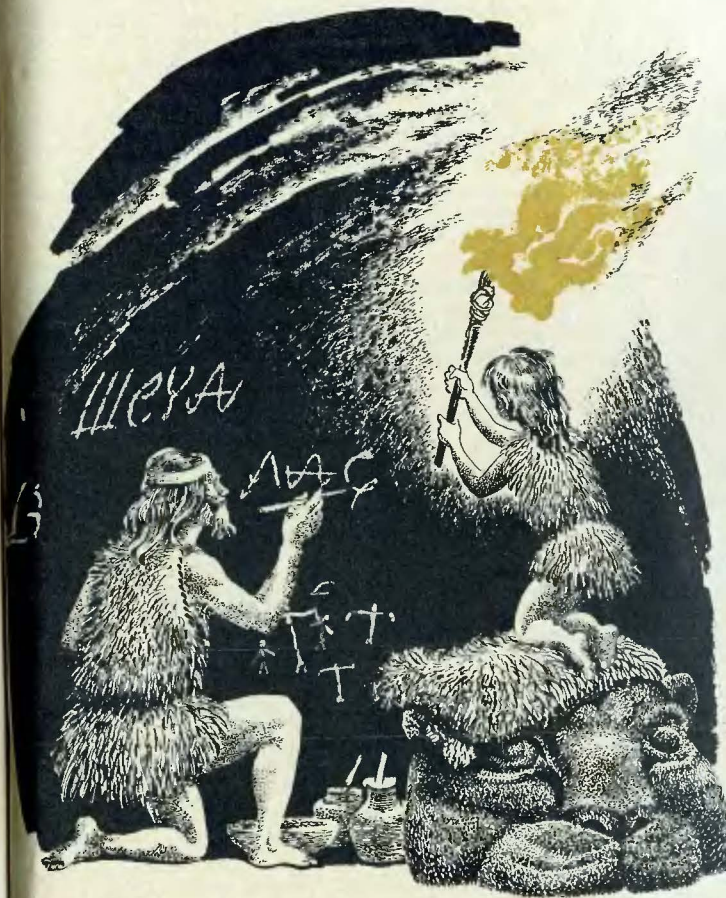
— Тоді давай намалюємо тоненьке кругле яйце, таке тоненьке і трохи пласке, як жабка, що довгодогво нічого не їла.

— Ні, — заперечив тато. — Якщо поспіхом надряпати тоненьке яйце, то ми можемо помилитись і сприйняти його за звичайне. *Ше-ше-ше!* Краще ось що зробимо: відламаємо шматочок шкаралупи і загнемо її всередину. Тоді видно буде, що звук *о* ставав усе тонший і тонший — *Ооо-оо-о!* — чуєш? — поки нарешті перетворився на *е*.

І Тегумай Бонсулай намалював ось що: *е*

— Ах, як гарно! Навіть краще за худеньку жабку. Давай далі, татуню, — сказала Теффі, дряпаючи ї собі акулчим зубом.

Тато знов почав малювати, хоч рука в нього тремтіла від хвилювання.

Нарешті він намалював ось що: *Шеуа*

— Ось поглянь сюди, Теффі,— сказав він.— Ти можеш зрозуміти, що це означає тегумайською мовою? Якщо зрозумієш, значить, ми зробили велике відкриття!

— Жердини... продавлене яйце... хвіст коропа і... рот коропа,— перелічувала Теффі.— *Шеуа* — небесна вода... Та це ж дощ!

В цей час їй на руку впала дощова краплина — день був хмаристий.

— Татку, дощ іде! Це те, що ти хотів сказати?

— Ну звичайно ж! — відповів тато.— І я сказав тобі це, не розкриваючи рота, правда?

— Я б і так здогадалася, хоч і не відразу, але дощова краплина допомогла мені. Зате тепер я вже ніколи не забуду: *ше-уа* означає — «дощ» або «збирається на дощ». От молодець, татуню!

Теффі скочила на ноги й затанцювала навколо свого татка.

— Скажімо, ти пішов з дому вранці, коли я ще спала, і написав сажею на стіні: *ше-уа*. Я зрозумію, що скоро буде дощ, і візьму з собою свій плащ із бобрових шкурок. От здивується мама!

Тегумай теж підхопився і затанцював (у ті часи татусі не соромились танцювати, як діти).

— Більше того! — вигукував Тегумай.— Більше того! Скажімо, я захочу попередити тебе, що дощ скоро кінчиться і тобі можна прийти на річку,— що ми для цього намалюємо? Спершу скажи це словами по-тегумайському.

— *Ше-уа-лас-уа-мару* (дощ кінчився, до річки приходить). Як багато нових звуків! Я просто не знаю, як їх намалювати!

— Зате я знаю! — вигукнув Тегумай.— Я знаю! Хвилинку уваги, Теффі, і на сьогодні вистачить. Ми вже знаємо, як малювати *ше-уа*. Затримка лише за *лас*. *Ла-ла-ла*,— проказував він, помахуючи акулячим зубом.

— На кінці — гадюка, що сичить, а перед нею рот коропа — *ас-ас-ас*. Нам треба лише *л-л-л*,— сказала Теффі.

— Я знаю, але нам треба придумати це *л-л-л*, бо ми з тобою — перші на світі люди, які за це беруться, Теффімай!

— Ну то й що? — сказала Теффі і позіхнула: вона вже добренько стомилась.— *Лас* означає «зламати» або ще «кінчитись», так?

— Авжеж, так,— відповів Тегумай.— *Уа-лас* означає, що вода в казані кінчилась і мамі нічим варити, а мене саме немає вдома, я на полюванні.

— А *ші-лас* означає, що твій остень зламався. Коли б я тоді додумалась до цього, я б не стала малювати дурної картинки з бобрами для Незнайомця!

— *Ла! Ла! Ла!* — проказував Тегумай, розмахуючи палицею і хмурячи лоба.— От досада!

— *Ші* мені легко намалювати,— вела своєї Теффі.— А потім я намалювала б твого переламаного остень — отак.

І вона намалювала ось що: *Λ*

— Саме те, що треба! — вигукнув Тегумай.— Тепер ми знаємо й *ла*, і цей знак, не схожий на інші.

І він намалював таке: *Λ W G*

— Тепер треба *уа*. Ой, та ми це вже зробили! Залишається тільки *мару*. *М-м-м-м...* Щоб сказати *м-м-м*, треба закрити рота, правда? То давай і намалюємо закритий рот — ось так!

І він намалював таке: *~*

— Після цього поставимо роззявлений рот коропа. Вийде *ма-ма-ма*,— вів далі Тегумай.— А як же нам зробити *р-р-р*, Теффі?

— Такий же гострий, шершавий звук виходить, коли ти стружеш дошку собі для човна,— сказала Теффі.

— Гострий, шершавий? Може, отакий?— спитав Тегумай і намалював ось що: *rrr*

— Точно!— відповіла Теффі.— Але не треба малювати стільки зубців, досить і двох.

— Я поставлю навіть один, — сказав Тегумай.— Якщо ця наша гра виявиться тим, про що я думаю, то чим простіші будуть знаки, тим краще буде для всіх.

І він намалював ось що:

— Тепер ми зробили те, що треба!— сказав Тегумай і підскачив на одній нозі.— А зараз я візьму і нанижу всі знаки підряд, як рибу на лозинку.

— А чи не покласти нам поміж слів палички, щоб вони не зливались і не штовхались, мов коропи?

— О, та я ж зроблю для цього відступи! — сказав Тегумай. Але від хвилювання він забув про відступи і надряпав на березовій корі усі слова разом:

Шеу-у-лас-уа-ма-ре

— *Ше-уа-лас уа-ма-ре*, — прочитала Теффі, по складах.

— На сьогодні досить, — сказав Тегумай.— Я бачу, ти дуже стомилася. Та це нічого, люба. Ми все закінчимо *завтра*, а люди нас пам'ятатимуть *багато-багато років* після того, як порубають на дрова найбільші дерева, що ти їх тут бачиш.

Отож вони пішли додому, й до пізнього вечора Тегумай сидів по один бік вогнища, а Теффі — по другий, і обоє без кінця малювали *уа, уо, ше, ші* сагею на стіні та хихотіли, аж поки мама сказала:

— Справді, Тегумай, ти нічим не кращий за мою Теффі.

— Не сердься, мамуню, — відповіла їй Теффі.— У нас із татком чудовий секрет. Ми самі тобі все розкажемо, коли закінчимо. Тільки зараз, будь ласка, не розпитуй, а то я не витримаю і розкажу.

Мама не стала розпитувати.

Наступного дня Тегумай раненько пішов на річку придумувати нові звуки-картинки, а Теффі, коли прокинулась, ураз побачила слова *уа-лас* (води не-

ма, вода кінчилась), написані крейдою на кам'яному казані, що стояв біля Печери.

— Гм, — сказала Теффі.— Ці звуки-картинки бувають іноді зовсім недоречні! Виходить, ніби тато прийшов сюди і звелів мені наносити води, щоб мама могла зварити обід.

Теффі пішла до струмка за Печерою і, набираючи воду відерцем з березової кори, наносила повний казан, а потім побігла до річки і смикнула тата за ліве вухо, — це вухо належало їй, і вона могла його смикати, коли була розумницею.

— Тепер намалюймо решту звуків, — сказав тато.

Вони цілісінний день напружено працювали і відривалися від роботи тільки для того, щоб смачно перекусити в обідній час та двічі трохи пововтузитись ради перепочинку. Коли вони дійшли до звука *т*, Теффі сказала, що з цього звука починаються їхні імена, — і таткове, і мамине, і її власне, — тому слід намалювати сімейний гурт: вони стоять утрьох, тримаючись за руки. Це було легко намалювати раз чи двічі, а коли довелося повторити те саме ушосте й усьоме, Теффі й тато дряпали все гірше та гірше і нарешті від картинок лишився самий довгий, худий Тегумай, що простягає руки до своєї дружини та донечки. На малюнках і видно, як це поступово виходило.

Чимало й інших картинок спочатку виходило дуже гарно, особливо до підобідкування. Але тато й доня видряпували їх знову та знову, і картинки ставали простіші й легші, і так тривало, аж поки Тегумай сказав, що тепер вони бездоганні.

Вони перевернули гадюку на інший бік, і вийшов звук *з*, бо гадюки сичать через голову глухіше.

2

Дуже часто їм траплялося *е*, тому, щоб не було помилок, вони до кінця загнули відламану шкара-лупу яйця. *е*

Звук з вони змалювали із священного для тегу-майців звіра бобра, який тоді так і називався не просто бобер, а звір-бобер: *з. з. з. з.*

Негарний носовий звук н вони хотіли намалювати у вигляді носа і малювали носи доти, аж поки вкрай потомилися і в них залишилися самі рисочки, які вони потім продовжили вгору і вниз. *н н*

Паща довгозубої щуки дала твердий звук д. Намалювавши, як щука своєю гострою пащею наштовхується на остень, вони зробили картинку для звука к, який завжди вимовляється із зусиллям, ніби наштовхується на якусь перешкоду. *к*

Коли вони намалювали відрізок звивистої річки Вагай, то дістали картинку для звивистого-звивистого звука в. *в. в.*

Отак вони малювали та перемальовували та підправляли свої звуки-картинки і зрештою склали абетку — геть усю, від початку до кінця.

Спливли століття, століття та століття, люди пробували вживати безліч знаків для письма, але все-таки вони повернулися до тієї гарної, прадавньої, легкої і зрозумілої абетки — а, б, в, г, д і т. д., що її винайшли Теффі та її тато. І тепер по ній вчать всі хлопчики та дівчатка, коли вони підростають і їм настає час навчатися.

Тому я намагаюсь не забувати Тегумая Бопсулая і Теффімай Металлумай і Тешумай Тевіндроу, їхню дорогу маму і ті прадавні часи. І це було так, саме отак, давним-давно, на берегах великої річки Вагай.

З усього плем'я Тегумая,
Що мудрі знаки нам дало,
Нікого зараз вже немає,
Нічого ніби й не було.
І лиш зозуля голосиста
Кує в гаю, як і тоді,
Та сяє сонце променисте,

Як сяяло воно й тоді.
А вийду в поле рано-вранці —
І все минуле бачу знов:
Ось Теффі випливає в танці,
Заводить пісню знов і знов.
У неї брівки золотисті,
Волосся — промені вгорі,
А очки — діаманти чисті,
Як небо голубе вгорі.
На ній з оленячої шкури
Спідничка й черевички теж.
Ось Теффі палить димокури,
Щоб татко йшов до неї теж.
В дрімучому, густому лісі
Полює таточко її.
— Гей, Теффі! Де ти? Озовися! —
Гукає таточко її.
Він бачить дим, і там шукає
Розумну дівчинку свою,
Мерщій обняти поспішає
Кохану донечку свою.

ЗМІСТ

Чому в Кита така горлянка	5
Слоненя	11
Як у Леопарда з'явилися плями	23
Чому в Носорога така шкіра	32
Як Метелик тупнув	37
Як Крбб грався морем	50
Приповідка про старого Кенгуру	63
Як з'явилися на світ Пандирники	70
Як у Верблюда виріс горб	81
Про Кішку, що гуляла, як сама собі яняла	87
Як було написано першого листа	102
Як було винайдено абетку	114

Кіплінг Редьярд.
К42 Як і чому: Казки. Для мол. шкіл.
 в. [Пер. з англ. Л. Т. Солонька]; Мал.
 С. К. Артюшенка.— К.: Веселка,
 1984.— 128 с., іл.— (Бібл. сер.).

Збірку складають найкращі казки про тварин відомого
 англійського письменника.

4803020000—060

К М206(04)—84 193.84.

И(Англ)

БИБЛИОТЕЧНАЯ СЕРИЯ

Редьярд Киплинг
КАК И ПОЧЕМУ
Сказки

(На украинском языке)

Для младшего школьного возраста

Рисунки
 Сергея Кирилловича Артюшенко

Перевод с английского
 Лесюда Тихоновича Солонько

Книга «Веселка»

Редактор М. С. Чипецкий
 Художий редактор А. О. Ливень
 Технические редакторы
 О. Г. Дольницкая, Ф. Н. Ревник
 Корректоры Л. К. Скрипченко, С. В. Гордилюк

Информ. бланк № 3110

Здано на виробництво 07.09.83. Підписано до друку
 25.01.84. Формат 70×90 1/16. Папір офсетний № 2. Гарні-
 тура шпільна. Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 9,36.
 Умовн. фарб. підб. 20,03. Об'єдн. арк. 6,48. Тираж
 100000 пр. Зам. 1523. Ціна з оплати тип. 5—45 к.
 (12000 пр.); в обкла.— 25 к. (88000 пр.)
 Видавництво «Веселка», 252050, Київ-50, Мельникова, 63.
 Львівська книжкова фабрика «Атлас»,
 290006, Львів-5, Зелена, 20.

